Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
JULIANE KOKOTT
21 päivänä syyskuuta 2023 [1]

Asia C-605/21

Heureka Group a.s.
vastaan
Google LLC

(Ennakkoratkaisupyyntö – Městský soud v. Praze (Prahan kaupunkioikeus, Tšekki))

Ennakkoratkaisupyyntö – Jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettavat vahingonkorvauskanteet – Mahdollisuus vedota komission päätökseen, joka ei ole lopullinen – Direktiivi 2014/104/EU – Ajallinen soveltamisala – Rikkomisen alkaminen ennen direktiivin voimaantuloa – Vanhentumisaika – Alkuperäisen kansallisen lainsäädännön yhteensopivuus SEUT 102 artiklan ja unionin oikeuden tehokkuusperiaatteen kanssa

Sisällys

I Johdanto . . . 2

II Asiaa koskevat oikeussäännöt . . . 3

A Unionin lainsäädäntö . . . 3

1. Asetus (EU) N:o 1/2003 . . . 3

2. Direktiivi 2014/104 . . . 4

B Tšekin lainsäädäntö . . . 5

III Tosiseikat ja pääasian käsittelyn vaiheet . . . 6

A Komission menettely asiassa Google Shopping ja päätös C(2017) 4444 final . . . 6

B Heurekan kansallinen siviilioikeudellinen vahingonkorvauskanne . . . 7

[1] Alkuperäinen kieli: ranska.

IV Ennakkoratkaisupyyntö ja asian käsittely unionin tuomioistuimessa 9

V Asian arviointi 10

A Ennakkokysymys: Voiko kansallinen tuomioistuin tukeutua komission päätökseen, joka ei ole vielä lopullinen? 12

1. Komission päätöksen, joka ei ole vielä lopullinen, sitovuus 12

2. Onko pääasian käsittely keskeytettävä? 14

B Ensimmäinen ja toinen ennakkoratkaisukysymys: Tuomion Volvo toteamusten seuraukset käsiteltävänä olevaan asiaan 15

1. Direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisen jälkeen tapahtuneen rikkomisen osan ajanjakso 16

2. Ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä tapahtuneen rikkomisen osan kesto 18

C Kolmas ja neljäs ennakkoratkaisukysymys: Direktiiviä edeltävää vanhentumisjärjestelmää koskevat unionin oikeudesta johtuvat vaatimukset 19

1. Voiko vanhentumisaika alkaa kulua ennen rikkomisen päättymistä? (kolmas kysymys ja neljännen kysymyksen i kohta) 19

2. Voiko vanhentumisaika alkaa kulua ennen kuin vahinkoa kärsinyt henkilö on saanut tietää, että menettelyllä rikotaan kilpailusääntöjä? (neljännen kysymyksen ii kohta) 24

3. Onko vanhentumisaika keskeytettävä komissiossa käytävän menettelyn ja komission päätöksen oikeudellisen muutoksenhaun ajaksi? (neljännen kysymyksen iii ja iv kohta) . 25

VI Ratkaisuehdotus 27

I Johdanto

1. Tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/104/EU[2] 10 artiklassa käyttöön otetun vanhentumisjärjestelmän mukaan vanhentumisajat eivät saa alkaa kulua, ennen kuin kilpailuoikeuden rikkominen on päättynyt ja rikkomisen välttämättömät osatekijät ovat kantajan tiedossa tai niiden voidaan kohtuudella olettaa olevan sen tiedossa.

2. Nyt esillä olevan ennakkoratkaisupyynnön yhteydessä unionin tuomioistuinta pyydetään pääasiallisesti tutkimaan, oliko – ennen kuin direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle asetettu määräaika oli kulunut umpeen – vaatimus, jonka mukaan vanhentumisaika ei saa alkaa kulua ennen kuin rikkominen on päättynyt, johdettavissa jo SEUT 102 artiklasta, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa. Lisäksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii entisen kansallisen vanhentumisjärjestelmän eräiden muiden osien, jotka koskevat erityisesti tietoisuutta

[2] EUVL 2014, L 349, s. 1.

siitä, että kyseessä olevalla menettelyllä rikotaan kilpailusääntöjä, ja vanhentumisaikojen keskeyttämistä Euroopan komission menettelyn ja rikkomista koskevan päätöksen tuomioistuinkäsittelyn ajaksi, yhteensopivuutta unionin oikeuden kanssa.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin lainsäädäntö

1. Asetus (EY) N:o 1/2003

3. Asetuksen (EY) N:o 1/2003[3] 2 artiklassa, jonka otsikkona on ”Todistustaakka”, säädetään seuraavaa:

”Kaikissa [SEUT 101 ja SEUT 102] artiklan soveltamismenettelyissä kansallisella ja yhteisön tasolla [SEUT 101] artiklan 1 kohdan tai [SEUT 102] artiklan määräysten rikkomista koskeva todistustaakka kuuluu osapuolelle tai viranomaiselle, joka väittää määräyksiä rikottavan. [SEUT 101] artiklan 3 kohdan edellytysten täyttymistä koskeva todistustaakka kuuluu sen sijaan sille yritykselle tai yritysten yhteenliittymälle, joka vetoaa kyseisestä kohdasta johtuvaan etuun.”

4. Mainitun asetuksen 16 artiklassa, jonka otsikkona on ”Yhteisön kilpailuoikeuden yhtenäinen soveltaminen”, säädetään seuraavaa:

”1. Kun kansalliset tuomioistuimet antavat ratkaisuja [SEUT 101] tai [SEUT 102] artiklan nojalla sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa. Niiden on myös vältettävä tekemästä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa päätöksen kanssa, jota komissio harkitsee jo käynnistämässään menettelyssä. Kansallinen tuomioistuin voi tässä tarkoituksessa arvioida, onko sen käsittely keskeytettävä. Tämä velvoite ei vaikuta [SEUT 267] artiklan mukaisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin.

2. Kun jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset antavat [SEUT 101] tai [SEUT 102] artiklan nojalla ratkaisuja sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa.”

5. Kyseisen asetuksen 25 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Vanhentumisaika alkaa kulua päivästä, jona rikkominen tapahtui. Jatketun tai uusitun rikkomisen osalta aika alkaa kuitenkin kulua siitä päivästä, jona rikkominen lakkaa.”

[3] [SEUT 101 ja SEUT 102] artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003 (EYVL 2003, L 1, s. 1).

2. Direktiivi 2014/104

6. Direktiivin 2014/104 johdanto-osan 36 perustelukappaleessa säädetään seuraavaa:

”Vanhentumisaikojen alkamista, kestoa, keskeytymistä tai katkeamista koskevien kansallisten sääntöjen ei pitäisi aiheettomasti haitata vahingonkorvauskanteiden nostamista. Tämä on erityisen tärkeää kanteissa, jotka perustuvat kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen toteamaan rikkomiseen. Tätä tarkoitusta varten olisi oltava mahdollista nostaa vahingonkorvauskanne sen jälkeen, kun kilpailuviranomainen on päättänyt menettelyn, kansallisen ja unionin kilpailuoikeuden täytäntöönpanoa varten. Vanhentumisajan ei pitäisi alkaa kulua, ennen kuin rikkominen on päättynyt ja ennen kuin kantaja on tietoinen tai hänen voidaan kohtuudella olettaa olevan tietoinen toiminnasta, josta rikkominen muodostuu, siitä, että rikkominen on aiheuttanut kantajalle vahinkoa, sekä rikkomiseen syyllistyneestä. Jäsenvaltioiden olisi voitava säilyttää tai ottaa käyttöön yleisesti sovellettavia ehdottomia vanhentumisaikoja edellyttäen, että kyseisten ehdottomien vanhentumisaikojen kesto ei tee käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi käyttää oikeutta saada täysi korvaus.”

7. Direktiivin 2 artiklan, jonka otsikko on ”Määritelmät”, 1 ja 12 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä tarkoitetaan:

1) ’kilpailuoikeuden rikkomisella’ SEUT 101 tai [SEUT] 102 artiklan taikka kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista;

– –

12) ’lopullisella rikkomista koskevalla päätöksellä’ rikkomista koskevaa päätöstä, johon ei voida tai ei enää voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin”.

8. Direktiivin 9 artiklassa, jonka otsikkona on ”Kansallisten päätösten vaikutus”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kilpailuoikeuden rikkominen, joka on todettu kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen lopullisella päätöksellä, katsotaan peruuttamattomasti vahvistetuksi niiden kansallisissa tuomioistuimissa SEUT 101 tai [SEUT] 102 artiklan taikka kansallisen kilpailuoikeuden nojalla nostettua vahingonkorvauskannetta varten.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että jos 1 kohdassa tarkoitettu lopullinen päätös tehdään toisessa jäsenvaltiossa, kyseinen lopullinen päätös voidaan esittää kansallisissa tuomioistuimissa kansallisen lainsäädännön mukaisesti ainakin alustavana näyttönä siitä, että kilpailuoikeuden rikkominen on tapahtunut, ja että tarvittaessa sitä voidaan arvioida osapuolten toimittamien muiden todisteiden ohella.

3. Tämä artikla ei rajoita SEUT 267 artiklan mukaisia kansallisten tuomioistuinten oikeuksia ja velvollisuuksia.”

9. Mainitun direktiivin 10 artiklassa, jonka otsikkona on ”Vanhentumisajat”, säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on tämän artiklan mukaisesti vahvistettava säännöt, joita sovelletaan vahingonkorvauskanteiden nostamista koskeviin vanhentumisaikoihin. Kyseisissä säännöissä on määritettävä, milloin vanhentumisaika alkaa kulua, sen kesto sekä olosuhteet, joiden vallitessa se katkeaa tai keskeytyy.

2. Vanhentumisajat eivät saa alkaa kulua, ennen kuin kilpailuoikeuden rikkominen on päättynyt ja kantajan tiedossa on tai sen tiedossa voidaan kohtuudella olettaa olevan

a) toiminta ja se, että toiminta rikkoo kilpailuoikeutta;

b) se, että kilpailuoikeuden rikkominen on aiheuttanut sille vahinkoa; ja

c) rikkomiseen syyllistynyt.

3. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että vahingonkorvauskanteiden nostamiseen sovellettavat vanhentumisajat ovat vähintään viisi vuotta.

4. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että vanhentumisaika keskeytyy tai, kansallisen oikeuden säännöksistä riippuen, vanhentumisaika katkeaa, jos kilpailuviranomainen käynnistää tutkimuksen tai menettelyn kilpailuoikeuden rikkomisesta, johon vahingonkorvauskanne liittyy. Keskeytyminen saa päättyä aikaisintaan vuosi sen jälkeen, kun rikkomista koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen tai menettely on muulla tavoin lopetettu.”

B Tšekin lainsäädäntö

10. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimittamien tietojen mukaan ennen kilpailuoikeuden alalla esitettävistä vahingonkorvausvaatimuksista annetun lain nro 262/2017 (zákon č. 262/2017 Sb., o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže) voimaantuloa 1.9.2017 vahingonkorvausoikeuden vanhentumisaikaa säänneltiin alun perin, 31.12.2013 saakka, kauppalailla nro 513/1991 (zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník) ja sittemmin, 1.1.2014–31.8.2017, siviililailla nro 89/2012 (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan ero näiden kahden säännöstön välillä on siinä, että kauppalain mukaan vanhentumisaika on neljä vuotta, kun taas siviililain mukaan se on kolme vuotta. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, joka yksinomaan on toimivaltainen tulkitsemaan ja soveltamaan kansallista lainsäädäntöä,[4] on katsonut unionin tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä, että merkityksellisiä ovat siviililain säännöt.

11. Siviililain 620 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Ratkaisevia olosuhteita vahingonkorvausoikeuden vanhentumisajan alkamiselle ovat tieto vahingosta ja tieto vahingonkorvausvelvollisen [henkilöllisyydestä]. Tämä koskee soveltuvin osin myös vahingonkorvausta.”

12. Siviililain 629 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Vanhentumisaika on kolme vuotta.”

[4] Ks. tuomio 24.7.2023, Statul român (C-107/23 PPU, EU:C:2023:606, 76 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

13. Kilpailuoikeuden alalla esitettävistä vahingonkorvausvaatimuksista annetun lain nro 262/2017 9 §:n 1–3 momentissa säädetään seuraavaa:

”(1) Tämän lain mukaisen vahingonkorvausoikeuden vanhentumisaika on viisi vuotta; siviililain 629 ja 636 §:n säännöksiä ei sovelleta.

(2) Vanhentumisaika alkaa kulua siitä päivästä, jona asianomainen saa tietää vahingosta, vahingonkorvausvelvollisen henkilöllisyydestä ja kilpailunrajoituksesta tai jona hänen olisi pitänyt ja hän olisi voinut saada tietää näistä seikoista, kuitenkin aikaisintaan siitä päivästä, jona kilpailunrajoitus lakkasi.

(3) Vanhentumisaika ei kulu samaan kilpailunrajoitukseen liittyvän tutkinnan tai kilpailuviranomaisessa käytävän menettelyn aikana eikä sitä päivää seuraavan vuoden aikana, jona a) kilpailuviranomaisen tai tuomioistuimen tekemästä tällaista kilpailunrajoitusta koskevasta päätöksestä on tullut lopullinen, tai b) tutkinta taikka kilpailuviranomaisessa tai tuomioistuimessa käytävä menettely on muutoin lopetettu.”

III Tosiseikat ja pääasian käsittelyn vaiheet

14. Heureka Group a.s. (jäljempänä Heureka), joka on Tšekissä myyntihintojen vertailupalvelujen markkinoilla toimiva yritys ja pääasian kantaja, nosti vahingonkorvauskanteen Google LLC:tä vastaan ennakkoratkaisupyynnön esittäneessä tuomioistuimessa Městský soud v Prazessa (Prahan kaupunkioikeus, Tšekki) sen jälkeen, kun komissio oli 27.6.2017 tehnyt päätöksensä asiassa Google Search (Shopping) (jäljempänä päätös C(2017) 4444 final). [5]

A Komission menettely asiassa Google Shopping ja päätös C(2017) 4444 final

15. Komissio julkaisi 30.11.2010 lehdistötiedotteen, jossa se ilmoitti aloittaneensa Googlea vastaan muun muassa asetuksen (EY) N:o 773/2004 2 artiklan 1 kohdan nojalla menettelyn, joka koski mahdollista määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä verkkohakujen alalla. [6]

16. Google ehdotti vuonna 2013 komissiolle sitoumuksia, joilla se pyrki vastaamaan komission huolenaiheisiin.

17. Sdružení pro internetový rozvoj v České republice (Tšekin tasavallan internetin kehittämisyhdistys, jäljempänä SPIR), jonka jäsen Heureka on, antoi 27.5.2014 lehdistötiedotteen, jossa se ilmoitti olevansa eri mieltä näistä sitoumuksista.

18. Komissio antoi 15.4.2015 Googlelle osoitetun väitetiedoksiannon, jossa se tuli alustavasti siihen tulokseen, että kyseessä olevat menettelytavat merkitsivät määräävän aseman väärinkäyttöä ja että niillä näin ollen rikottiin SEUT 102 artiklaa.

19. Komissio antoi 14.7.2016 täydentävän väitetiedoksiannon ja aloitti SEUT 102 artiklan rikkomista koskevan menettelyn myös Googlen emoyhtiötä Alphabet Inc:tä vastaan.

[5] SEUT 102 artiklan ja ETA-sopimuksen 54 artiklan mukaisesta menettelystä 27.6.2017 annettu komission päätös C(2017) 4444 final (asia AT.39740 – Google (Shopping) hakukone) (jäljempänä asia Google Shopping).

[6] EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklan mukaisten komission menettelyjen kulusta 7.4.2004 annettu komission asetus (EU) N:o 773/2004 (EUVL 2004, L 123, s. 18); IP/10/1624, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/ip_10_1624.

20. Komissio antoi 27.6.2017 päätöksen C(2017) 4444 final. Komissio katsoi kyseisessä päätöksessä, että Google ja sittemmin määräysvallan hankkimisen jälkeen Alphabet olivat rikkoneet SEUT 102 artiklaa ja Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen 54 artiklaa. Komissio katsoi, että Google käytti väärin määräävää markkina-asemaansa, joka sillä oli 13 kansallisilla yleisten hakupalvelujen markkinoilla Euroopan talousalueella (ETA) ja joista yksi oli Tšekin markkinat, vähentämällä yleisiltä tulossivuiltaan kilpaileviin tuotevertailuvälineisiin suuntautuvaa liikennettä ja lisäämällä kyseistä liikennettä omaan tuotevertailuvälineeseensä, millä saattoi olla tai millä todennäköisesti oli kilpailunvastaisia vaikutuksia tuotevertailuun erikoistuneen hakupalvelun 13 kansallisilla markkinoilla mutta myös kyseisillä yleisen hakupalvelun markkinoilla. [7]

21. Komissio päätteli, että rikkominen oli tapahtunut helmikuusta 2013 lähtien Tšekissä ja jatkui päätöksen C(2017) 4444 final tekopäivänä eli 27.6.2017. Komissio katsoi näin ollen, että Googlea olisi vaadittava lopettamaan rikkominen 90 päivän määräajassa ja olemaan ryhtymättä vastaavaan toimintaan, jolla on vastaava päämäärä tai vastaava vaikutus. [8]

22. Päätöksen C(2017) 4444 final tiivistelmä julkaistiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä 12.1.2018.

23. Google nosti unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 11.9.2017 toimittamallaan kannekirjelmällä kanteen päätöksestä C(2017) 4444 final. Unionin yleinen tuomioistuin kumosi 10.11.2021 antamassaan tuomiossa Google ja Alphabet v. komissio (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763) kyseisen päätöksen vain siltä osin kuin komissio oli siinä todennut Googlen syyllistyneen kilpailusääntöjen rikkomiseen ETA-alueen 13 kansallisilla *yleisten* hakupalvelujen markkinoilla näillä markkinoilla havaittujen kilpailunvastaisten vaikutusten perusteella, ja hylkäsi Googlen kanteen muilta osin, erityisesti vahvistamalla komission analyysin tuotevertailuun *erikoistuneiden* hakupalvelujen markkinoiden osalta.

24. Google valitti unionin yleisen tuomioistuimen tuomiosta 20.1.2022 päivätyllä valituskirjelmällä, ja mainittu asia on edelleen vireillä. [9]

B Heurekan kansallinen siviilioikeudellinen vahingonkorvauskanne

25. Heureka on nostanut 25.6.2020 päivätyllä ja 26.6.2020 toimittamallaan kannekirjelmällä vahingonkorvauskanteen Googlea vastaan Městský soud v Prazessa. Kanteessa vaaditaan korvausta vahingosta, jonka Heurekan väitetään kärsineen siitä, että Google on käyttänyt väärin määräävää markkina-asemaa Tšekissä helmikuun 2013 ja 27.6.2017 välisenä aikana päätöksen C(2017) 4444 final mukaan. Heureka on väittänyt, että Google oli asettanut oman myyntihintavertailupalvelunsa näkymään parhaalla mahdollisella paikalla yleisten hakupalveluidensa tulosten joukossa ja siten vähentänyt käyntejä myyntihintavertailuportaali Heureka.cz:ssä.

7 Tuomio 10.11.2021, Google ja Alphabet v. komissio (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763, 55, 57, 67 ja 70 kohta).

8 Tuomio 10.11.2021, Google ja Alphabet v. komissio (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763, 71 ja 666 kohta).

9 Vireillä oleva asia C-48/22 P, Google ja Alphabet v. komissio (Google Shopping).

26. Google on vastustanut kyseistä kannetta muun muassa sillä perusteella, että oikeus korvaukseen oli vanhentunut ainakin helmikuun 2013 ja 25.6.2016[10] välisen ajanjakson osalta. Tämä väite perustuu olettamaan siitä, että Heureka olisi voinut tietää sekä rikkomiseen syyllistyneen tahon että sen, että sille oli aiheutunut vahinkoa, paljon ennen päätöksen C(2017) 4444 final antamista.

27. Tältä osin Google huomauttaa, että muun muassa komission 30.11.2010 antaman lehdistötiedotteen (edellä 15 kohta) perusteella oli selvää, että ”Googleksi” kutsutun hakukoneen ylläpitäjä oli Google-yhtiö.

28. Lisäksi Google katsoo, että vanhentumisajan alkamiseen riitti joka tapauksessa se, että 27.5.2014 julkaistiin lehdistötiedote, jossa SPIR ilmaisi eriävän mielipiteensä Googlen komissiolle toimittamista sitoumuksista (edellä 17 kohta).

29. Näistä syistä Google väittää, että nyt käsiteltävässä asiassa sovellettava vanhentumisaika oli alkanut kulua helmikuusta 2013 eli rikkomisen alkamisesta Tšekissä ja väitetyn vahingon alkamisesta tai viimeistään 27.5.2014 alkaen, jolloin SPIR:n lehdistötiedote julkaistiin.

30. Googlen mukaan mikään ei estänyt Heurekaa nostamasta vahingonkorvauskannetta, koska se saattoi kyseistä kannetta koskevan oikeudenkäynnin aikana asteittain laajentaa arviota kärsittyjen osittaisten vahinkojen laajuudesta, joka kasvoi ajan mittaan.

31. Tätä taustaa vasten Městský soud v. Praze epäilee vanhentumisaikoja koskevien aiempien kansallisten säännösten yhteensopivuutta direktiivin 2014/104 10 artiklan 2 kohdan ja soveltuvin osin SEUT 102 artiklan sekä tehokkuusperiaatteen kanssa. Kansallinen tuomioistuin toteaa, että siviililain 620 §:n 1 momentin mukaan kolmen vuoden vanhentumisaika alkaa kulua heti, kun vahinkoa kärsinyt saa tietää tai hänen voidaan olettaa saaneen tietää rikkomiseen syyllistyneestä ja aiheutuneesta vahingosta. Mitä tulee edellytykseen, jonka mukaan on oltava tiedossa, että vahinkoa on aiheutunut kyseisen rikkomisen seurauksena, Nejvyšší soud (ylin tuomioistuin, Tšekki) on tulkinnut siviililain 620 §:n 1 momenttia siten, että tietoisuus osittaisesta vahingosta riittää vanhentumisajan alkamiseen. Vahinko on jaettavissa, erityisesti silloin, kun on kyse jatketusta tai uusitusta rikkomisesta, ja jokaiseen ”uuteen vahinkoon” voidaan vedota erikseen ja niistä lasketaan uusi vanhentumisaika.

32. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan tämä merkitsee nyt käsiteltävässä asiassa sitä, että jokainen yleinen Googlen sivustolla tehty haku, joka on johtanut Googlen hintavertailupalvelun kannalta suotuisampaan hakutulosten sijoittumiseen ja esittämiseen, on käynnistänyt uuden itsenäisen vanhentumisajan.

33. Kyseinen tuomioistuin toteaa lisäksi, että toisin kuin direktiivin 2014/104 10 artiklassa, siviililaissa ei edellytetä, että vahinkoa kärsinyt on tietoinen siitä, että kyseinen menettely on kilpailulainsäädännön vastaista. Siviililakiin ei myöskään sisälly sääntöä, joka mahdollistaisi vanhentumisajan keskeytymisen tai katkeamisen kyseisen menettelyn tutkinnan ajaksi, eikä sääntöä, jonka mukaan vanhentumisajan keskeytyminen päättyy aikaisintaan vuoden kuluttua siitä, kun rikkomista koskevasta ratkaisusta on tullut lopullinen.

[10] Tämä päivämäärä saadaan vähentämällä neljä vuotta Heurekan kannekirjelmän päivämäärästä (25.6.2020). Toisin kuin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, Google katsoo (ks. edellä 10 kohta), että asian kannalta merkityksellinen kansallinen lainsäädäntö on kauppalaki, jonka vanhentumisaika on neljä vuotta (myös tältä osin ks. edellä 10 kohta) siitä hetkestä lähtien, jolloin vahinkoa kärsinyt henkilö sai tiedon tai saattoi saada tiedon vahingosta ja sen henkilön henkilöllisyydestä, joka oli velvollinen korvaamaan kyseisen vahingon.

IV Ennakkoratkaisupyyntö ja asian käsittely unionin tuomioistuimessa

34. Näissä olosuhteissa Městský soud v Praze on 29.9.2021 antamallaan päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 30.9.2021, esittänyt unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko [direktiivin 2014/104] 21 artiklan 1 kohtaa ja unionin yleisiä periaatteita tulkittava siten, että direktiiviä 2014/104 ja erityisesti sen 10 artiklaa sovelletaan suoraan tai välillisesti asiaan, jossa vaaditaan korvausta vahingosta, joka on aiheutunut SEUT 102 artiklan rikkomisesta, joka oli alkanut ennen direktiivin 2014/104 voimaantuloa ja oli lakannut sen jälkeen, kun määräaika direktiivin saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä oli päättynyt, tilanteessa, jossa myös vahingonkorvauskanne on nostettu sen jälkeen, kun määräaika direktiivin saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä oli päättynyt, vai siten, että direktiivin 2014/104 10 artiklaa sovelletaan vain mainitun menettelyn siihen osaan (ja siihen perustuvaan vahingonkorvausmäärän osaan), joka on tapahtunut direktiivin 2014/104 voimaantulon jälkeen tai sen jälkeen, kun määräaika [kyseisen direktiivin] saattamiselle osaksi kansallista lainsäädäntöä oli päättynyt?

2) Edellyttävätkö direktiivin 2014/104 tarkoitus ja/tai SEUT 102 artikla ja tehokkuusperiaate sitä, että direktiivin 2014/104 22 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että ilmaisulla ’21 artiklan nojalla annettuja muita kuin [22 artiklan] 1 kohdassa tarkoitettuja kansallisia säädöksiä ei sovelleta vahingonkorvauskanteisiin’ tarkoitetaan niitä kansallisia säännöksiä, joilla direktiivin 2014/104 10 artikla saatettiin osaksi kansallista lainsäädäntöä, toisin sanoen, kuuluvatko direktiivin 2014/104 10 artikla ja vanhentumissäännöt direktiivin 2014/104 22 artiklan 1 kohdan vai sen 2 kohdan soveltamisalaan?

3) Onko direktiivin 2014/104 10 artiklan 2 kohdan ja/tai SEUT 102 artiklan ja tehokkuusperiaatteen mukainen sellainen kansallinen säännöstö ja sen tulkinta, joiden mukaan vanhentumisajan alkamisen kannalta merkityksellinen ’tietoisuus siitä, että vahinkoa on aiheutunut’ on sidoksissa siihen, että vahinkoa kärsinyt on tietoinen ’yksittäisistä osittaisista vahingoista’, jotka syntyvät vähitellen kilpailun vastaisten menettelyjen jatkuessa tai toistuessa (sillä oikeuskäytäntö perustuu siihen, että korvausvaatimus on jaettavissa osakokonaisuuksiin) ja joihin liittyen sovelletaan erillisiä subjektiivisia vanhentumisaikoja riippumatta siitä, onko vahinkoa kärsinyt tietoinen kokonaisvahingosta, jonka on aiheuttanut SEUT 102 artiklan rikkominen kokonaisuudessaan, toisin sanoen, onko sellainen kansallinen säännöstö ja sen tulkinta, joiden mukaan kilpailun vastaisten menettelyjen aiheuttamaa vahingonkorvausta koskeva vanhentumisaika voisi alkaa kulua ennen oman hintavertailunsa suotuisampaa sijoittamista ja esittämistä koskevien kilpailun vastaisten menettelyjen lopettamista, vastoin SEUT-sopimuksen 102 artiklaa?

4) Ovatko direktiivin 2014/104 10 artiklan 2, 3 ja 4 kohta ja/tai SEUT 102 artikla ja tehokkuusperiaate esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan subjektiivinen vanhentumisaika on vahingonkorvauskanteen osalta kolme vuotta siitä päivästä, jona vahinkoa kärsinyt on saanut tiedon tai voinut saada tiedon osittaisesta vahingosta ja vahingonkorvausvastuussa olevasta henkilöstä, mutta jossa ei oteta huomioon i) kilpailusääntöjen rikkomisen päättymishetkeä ja ii) vahingon kärsineen tietoisuutta siitä, että kyse on kilpailusääntöjen rikkomisesta, ja jossa ei myöskään iii) katkaista eikä keskeytetä kolmen vuoden vanhentumisaikaa komissiossa vireillä olevan menettelyn ajaksi, kun

menettely koskee edelleen jatkuvaa SEUT 102 artiklan rikkomista, ja iv) johon ei sisälly sääntöä, jonka mukaan keskeytyminen saa päättyä aikaisintaan vuosi sen jälkeen, kun kilpailusääntöjen rikkomista koskevasta ratkaisusta on tullut lopullinen.”

35. Heureka, Google ja komissio esittivät kirjallisia huomautuksia unionin tuomioistuimessa käydyn ennakkoratkaisumenettelyn aikana.

36. Unionin tuomioistuin antoi 22.6.2022 eli sen jälkeen, kun tämän asian kirjallinen menettely oli päättynyt 21.3.2022, tuomion asiassa Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494; jäljempänä tuomio Volvo), jossa se otti kantaa muun muassa direktiivin 2014/104 10 artiklan luonteeseen ja kyseisen säännöksen ajalliseen sovellettavuuteen. Ottaen huomioon, että kyseinen asia on samankaltainen kuin nyt esillä oleva asia, unionin tuomioistuin kiinnitti ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen huomiota kyseiseen tuomioon kysymällä, haluaako se sen perusteella pysyttää ennakkoratkaisupyyntönsä.

37. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ilmoitti 29.6.2022 päivätyllä kirjeellä, joka saapui unionin tuomioistuimeen 1.7.2022, pysyttävänsä ennakkoratkaisupyyntönsä.

38. Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin on kuitenkin ilmoittanut unionin tuomioistuimelle 27.9.2022 saapuneella kirjallisella tiedonannolla, että se peruuttaa ensimmäisen ja toisen kysymyksen ennakkoratkaisupyynnöstään mutta pysyttää kolmannen ja neljännen kysymyksensä.

39. Unionin tuomioistuin ja julkisasiamies esittivät 20.12.2022 kaikille asian käsittelyyn osallistuneille osapuolille kirjallisia kysymyksiä, joihin ne kaikki vastasivat. Myös ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin esitti näiden kysymysten johdosta huomautuksia, jotka kirjattiin ennakkoratkaisupyynnön liitteeksi.

40. Kaikki mainitut osapuolet olivat edustettuina myös 20.3.2023 pidetyssä istunnossa.

V Asian arviointi

41. Ennakkoratkaisukysymyksillään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa ennen kaikkea selvittää, voiko pääasian kantaja Heureka, joka on nostanut kanteensa 26.6.2020 ja joka katsoo kärsineensä vahinkoa Googlen helmikuun 2013 ja 27.6.2017 välisenä aikana harjoittaman määräävän markkina-aseman väärinkäytön vuoksi, vielä vaatia korvausta koko tämän ajanjakson aikana aiheutuneesta vahingosta, vai onko sen oikeus korvaukseen päinvastoin jo vanhentunut kyseisen ajanjakson osan osalta.

42. Tämä kysymys nousee esiin erityisesti siksi, että ennen direktiivin 2014/104 saattamista osaksi kansallista lainsäädäntöä vanhentumisajan alkamisajankohta sidottiin Tšekin lainsäädännössä ainoastaan tietoon vahingosta ja sen aiheuttajasta. Asiaa koskevassa oikeuskäytännössä katsottiin näin ollen, että kilpailulainsäädännön jatketun rikkomisen yhteydessä syntyneet vahingot olivat jaettavissa osittaisiin vahinkoihin ja että kunkin osittaisen vahingon osalta alkoi kulua erillinen vanhentumisaika. Oikeus vahingonkorvaukseen on näin ollen vanhentunut erikseen ja asteittain.

43. Sovellettaessa tätä oikeuskäytäntöä ja aiempaa kolmen vuoden vanhentumisaikaa – ja olettaen, kuten Google väittää, että (ks. edellä 26–29 kohta) Heureka tiesi tai sen olisi pitänyt tietää vahingosta ja sen aiheuttajasta sen ajanjakson alusta lähtien, jolta se vaatii korvausta, tai

joka tapauksessa ennen komission toteaman rikkomisen päättymistä – Heurekan oikeus korvaukseen, joka johtuu tästä rikkomisesta, olisi vanhentunut osittain jo silloin, kun se nosti kanteensa. [11]

44. Tällä välin on kuitenkin tullut voimaan direktiivi 2014/104, jonka 10 artiklan 2 kohdassa säädetään, että kilpailulainsäädännön rikkomiseen liittyvään vahingonkorvauskanteeseen sovellettavan vanhentumisajan kulumisen edellytyksenä on paitsi se, että kantaja on tiennyt rikkomisen välttämättömistä osatekijöistä, myös se, että rikkominen on päättynyt.

45. Direktiivi 2014/104 tuli voimaan 26.12.2014. Sen täytäntöönpanon määräaika päättyi 27.12.2016. Kilpailuoikeuden alalla esitettävistä vahingonkorvausvaatimuksista annettu laki nro 262/2017, jolla direktiivi 2014/104 saatetaan osaksi Tšekin lainsäädäntöä, tuli voimaan 1.9.2017.

46. Näin ollen ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii ensin direktiivin 2014/104 10 artiklan ajallista soveltamista (ensimmäinen ja toinen ennakkoratkaisukysymys). Toiseksi se haluaa tietää, onko sellainen vanhentumisjärjestelmä, josta Tšekin lainsäädännössä säädettiin ennen sen kansallisen lain voimaantuloa, jolla kyseinen säännös saatettiin osaksi kansallista oikeusjärjestystä, sopusoinnussa kyseisen säännöksen ja/tai SEUT 102 artiklan vaatimusten kanssa, kun niitä luetaan yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa (kolmas ja neljäs ennakkoratkaisukysymys).

47. Unionin tuomioistuin selvensi jo tuomiossaan Volvo joitakin direktiivin 2014/104 10 artiklan ajalliseen soveltamiseen liittyviä näkökohtia. Tästä syystä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ilmoitti tämän tuomion jälkeen unionin tuomioistuimelle, että se peruuttaa ensimmäisen ja toisen ennakkoratkaisukysymyksensä. On kuitenkin hyödyllistä tarkastella tuomiossa Volvo esitettyjen toteamusten käytännön vaikutuksia tähän tapaukseen (jäljempänä B kohta).

48. Tämä tarkastelu osoittaa, että vastaus kysymykseen siitä, voiko Heureka vielä vaatia korvausta koko rikkomisajanjakson aikana kärsityistä vahingoista, riippuu siitä, oliko vanhentumisaika kansallisen lainsäädännön nojalla jo päättynyt kyseisen ajanjakson osan osalta direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättyessä. Vastaus tähän kysymykseen riippuu puolestaan siitä, seurasiko SEUT 102 artiklasta, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, jo ennen kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä, että kansallisessa lainsäädännössä ei voitu säätää vanhentumisajan alkamisesta ennen kuin unionin kilpailuoikeuden jatkettu rikkominen on päättynyt. Tämä kysymys vastaa olennaisilta osin kolmatta ennakkoratkaisukysymystä ja neljännen kysymyksen i kohtaa. Tässä yhteydessä olisi käsiteltävä myös neljännen ennakkoratkaisukysymyksen ii, iii ja iv kohtaa, jotka koskevat entisen kansallisen vanhentumisjärjestelmän (jäljempänä C kohta) muiden näkökohtien yhteensopivuutta unionin oikeuden kanssa.

49. Ennen tätä herää kuitenkin seuraava ennakkokysymys: Nyt esillä olevassa asiassa, toisin kuin tuomioon Volvo [12] ja määräykseen Deutsche Bank [13] johtaneissa asioissa, komission päätös C(2017) 4444 final, johon Heureka vetoaa osoittaakseen sille väitetysti vahinkoa aiheuttaneen

[11] Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin näyttää lähtevän tästä olettamuksesta, koska jos se katsoisi, että tämä tieto oli saatu vasta rikkomisen päätyttyä 27.6.2017, riidanalaisesta rikkomisesta johtuva oikeus ei olisi kokonaisuutena katsoen missään tapauksessa ollut vielä vanhentunut, kun Heurekan kanne nostettiin 26.6.2020, vaikka sovellettaisiinkin Tšekin siviililaissa säädettyä vanhaa kolmen vuoden vanhentumisaikaa. Tässä tapauksessa ei ole tarpeen pohtia sitä edellytystä, että vanhentumisaika alkaa kulua kilpailusääntöjen rikkomisen päättymisestä.

[12] Tuomion Volvo 18 kohta.

[13] Määräys 6.3.2023, Deutsche Bank (Kartelli – Euromääräiset korkojohdannaiset) (C-198/22 ja C-199/22, EU:C:2023:166, 19 kohta).

loukkauksen olemassaolon ja keston, ei ole vielä lopullinen (ks. edellä 23 ja 24 kohta). Tällöin herää kysymys siitä, voiko kansallinen tuomioistuin kuitenkin tukeutua kyseiseen päätökseen kyseisen rikkomisen ja sen keston toteamiseksi sekä pääasian vanhentumisajan määrittämiseksi, vai onko sen lykättävä asian käsittelyä siihen saakka, kunnes kyseisestä päätöksestä on tullut lopullinen. Sikäli kuin kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen välille SEUT 267 artiklalla luodussa yhteistyömenettelyssä unionin tuomioistuimen tehtävänä on antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen vastaus, jonka perusteella kansallinen tuomioistuin voi ratkaista siinä vireillä olevan asian,[14] on aiheellista selventää tätä kysymystä ennen kuin unionin tuomioistuin käsittelee kansallisen tuomioistuimen esittämiä ennakkoratkaisukysymyksiä (jäljempänä A kohta).

A Ennakkokysymys: Voiko kansallinen tuomioistuin tukeutua komission päätökseen, joka ei ole vielä lopullinen?

50. Direktiivin 2014/104 2 artiklan 12 alakohdan mukaan ”lopullisella rikkomista koskevalla päätöksellä” tarkoitetaan rikkomista koskevaa päätöstä, johon ei voida tai ei enää voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin.

51. Päätös C(2017) 4444 final ei ole vielä kyseisessä säännöksessä tarkoitettu lopullinen päätös, koska sen kumoamista koskeva kanne on nostettu unionin yleisessä tuomioistuimessa, jonka tuomiota Google ja Alphabet v. komissio (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763) koskeva valitus on parhaillaan käsiteltävänä unionin tuomioistuimessa (ks. edellä 23 ja 24 kohta).

52. Estääkö tämä seikka kantajaa ja kansallista tuomioistuinta tukeutumasta komission päätöksessä esitettyihin toteamuksiin erityisesti rikkomisen olemassaolon ja keston osalta?

53. Mielestäni näin ei ole.

54. Näin ollen myös päätös, joka ei ole vielä lopullinen ja jossa komissio toteaa, että kilpailulainsäädäntöä on rikottu, on sitova, kunnes se kumotaan (jäljempänä 1 kohta). Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on tehdä tästä asianmukaiset päätelmät sen käsiteltävänä olevassa asiassa ja arvioida tarvittaessa, onko sen lykättävä asian käsittelyä siihen asti, kunnes komission päätöksestä tulee lopullinen, ilman että se on velvollinen tekemään niin (jäljempänä 2 kohta). Kysymys siitä, voiko kansallinen tuomioistuin tukeutua komission päätökseen, joka ei ole vielä lopullinen, on erotettava kysymyksestä, pitäisikö vanhentumisajan tällaisessa tapauksessa keskeytyä (tältä osin ks. edellä 132–138 kohta).

1. Komission päätöksen, joka ei ole vielä lopullinen, sitovuus

55. Unionin toimielinten toimia koskee pääsääntöisesti lainmukaisuusolettama, ja niillä on näin ollen oikeusvaikutuksia niin kauan kuin näitä toimia ei ole kumottu tai peruutettu.[15]

[14] Ks. tuomio 10.2.2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Vanhentumisaika) (C-219/20, EU:C:2022:89, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

[15] Tuomio 15.6.1994, komissio v. BASF ym. (C-137/92 P, EU:C:1994:247, 48 kohta); tuomio 14.12.2000, Masterfoods ja HB (C-344/98, EU:C:2000:689, 53 kohta) ja tuomio 5.10.2004, komissio v. Kreikka (C-475/01, EU:C:2004:585, 18 kohta).

56. Tämä periaate merkitsee myös velvollisuutta tunnustaa näiden toimien täysi tehokkuus, niin kauan kuin unionin tuomioistuin ei ole vahvistanut näitä toimia pätemättömiksi, ja velvollisuutta kunnioittaa näiden toimien täytäntöönpanokelpoisuutta, niin kauan kuin unionin tuomioistuin ei ole päättänyt lykätä niiden täytäntöönpanoa. [16]

57. SEUT 288 artiklan neljännen kohdan mukaan komission tekemä päätös velvoittaa tosin vain niitä, joille se on osoitettu, jos nämä on nimetty. On kuitenkin selvää, että tällaisella päätöksellä voi olla sitovia oikeusvaikutuksia, jotka voivat vaikuttaa kolmansien osapuolten etuihin, jos se koskee heitä suoraan ja erikseen muuttaen heidän oikeusasemaansa selvästi. [17]

58. Siltä osin kuin tällainen päätös tuottaa sitovia oikeusvaikutuksia suhteessa niihin, joille se on osoitettu, ja niihin kolmansiin, joita päätös koskee suoraan ja erikseen kyseisessä päätöksessä todetun rikkomisen perusteella, myös muiden kolmansien osapuolten, kuten Heurekan ja ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen, on voitava tukeutua kyseisessä päätöksessä tehtyihin päätelmiin siihen asti, kunnes päätös on kumottu. Kansallisten viranomaisten ja tuomioistuinten velvollisuus kunnioittaa komission päätösten lainmukaisuusolettamaa perustuu myös SEU 4 artiklan 3 kohdan mukaiseen vilpittömän yhteistyön periaatteeseen. [18]

59. Lisäksi asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä virkkeessä säädetään, että kun kansalliset tuomioistuimet antavat ratkaisuja SEUT 101 tai SEUT 102 artiklan nojalla sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission päätöksen kanssa. Tällaisen päätöksen lopullisuus ei ole kyseisessä säännöksessä asetettu edellytys.

60. Tältä osin se poikkeaa direktiivin 2014/104 9 artiklasta, jossa kansallisten kilpailuviranomaisten päätöksille annetaan todistusarvoa vasta, kun ne ovat lopullisia. [19] Tämä ero perustuu unionin oikeuden ensisijaisuuteen ja unionin toimielinten päätösten sitovuuteen. [20]

61. Unionin tuomioistuin totesi tuomionsa Sumal [21] 42 kohdassa, että jotta taloudelliseen kokonaisuuteen kuuluva oikeudellinen yksikkö olisi vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, se, että ainakin yksi tähän taloudelliseen kokonaisuuteen kuuluva oikeudellinen yksikkö on osallistunut rikkomiseen, on todettava komission *lopullisella* [22] päätöksellä tai osoitettava itsenäisesti kansallisessa tuomioistuimessa, jos komissio ei ole tehnyt mitään päätöstä rikkomisen olemassaolosta.

62. Tästä ei kuitenkaan näytä seuraavan, että vahinkoa kärsinyt osapuoli tai kansallinen tuomioistuin voisi tukeutua ainoastaan komission lopulliseksi tulleen päätöksen toteamuksiin. Jos näin olisi, se merkitsisi sitä, että kantajan olisi aina odotettava komission päätöstä koskevan tuomioistuinvalvontamenettelyn päättymistä, jotta se voisi vedota kyseisessä päätöksessä

16 Tuomio 7.6.1988, komissio v. Kreikka (63/87, EU:C:1988:285, 10 kohta) ja tuomio 21.9.1989, Hoechst v. komissio (46/87 ja 227/88, EU:C:1989:337, 64 kohta).

17 Ks. esimerkiksi tuomio 28.1.1986, COFAZ v. komissio (C-169/84, EU:C:1986:42, 24 kohta); tuomio 31.3.1998, Ranska ym. v. komissio (C-68/94 ja C-30/95, EU:C:1998:148, 48–58 kohta) ja tuomio 29.6.2010, komissio v. Alrosa (C-441/07 P, EU:C:2010:377, 90 kohta); ks. myös tuomio 11.7.1996, Métropole télévision ym. v. komissio (T-528/93, T-542/93, T-543/93 ja T-546/93, EU:T:1996:99, 59–64 kohta) ja määräys 18.9.2006, Wirtschaftskammer Kärnten ja best connect Ampere Strompool v. komissio (T-350/03, EU:T:2006:257, 54 kohta).

18 Ks. vastaavasti tuomio 21.11.2013, Deutsche Lufthansa (C-284/12, EU:C:2013:755, 41 kohta).

19 Ks. tältä osin myös direktiivin 2014/104 voimaantuloa edeltävän tilanteen osalta tuomio 20.4.2023, Repsol Comercial de Productos Petrolíferos (C-25/21, EU:C:2023:298, 61–63 kohta) ja ratkaisuehdotukseni Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, 93 kohta).

20 Ks. tältä osin ratkaisuehdotukseni Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, 96 kohta).

21 Tuomio 6.10.2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800).

22 Kursivointi tässä.

esitettyihin toteamuksiin. Tämä saattaa kuitenkin vaikeuttaa kohtuuttomasti vahinkoa kärsineiden oikeutta saada SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan mukaista korvausta, erityisesti siltä osin kuin ei ole mahdotonta, että tämän oikeuden ehdoton vanhentumisaika on kulunut umpeen ennen kuin nämä oikeudenkäynnit on saatettu päätökseen. Tämän seurauksena vahinkoa kärsineet voisivat menettää mahdollisuuden nostaa kanteita unionin kilpailusääntöjen rikkomista koskevan päätöksen perusteella. [23]

2. Onko pääasian käsittely keskeytettävä?

63. Sitä, että komission päätöstä, joka ei ole vielä lopullinen, on lähtökohtaisesti pidettävä sitovana, tukee se, että asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 1 kohdan kolmannen virkkeen mukaan tarve keskeyttää kansallinen menettely tällaisessa tapauksessa on jätetty kansallisen tuomioistuimen harkintavaltaan. Jos kansallinen tuomioistuin ei voi tukeutua komission päätökseen, joka ei ole vielä lopullinen, siitä, että päätös ei ole lopullinen, pitäisi itse asiassa automaattisesti seurata sen menettelyn keskeyttäminen.

64. Tarkemmin sanottuna jo asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 1 kohdan rakenteesta käy ilmi, että lainsäätäjä näyttää ajatelleen mahdollisuutta keskeyttää kansallinen menettely ennen kaikkea silloin, kun päätöstä ei ole vielä tehty ja kun komissio vasta harkitsee päätöstä. [24] Vaikka en ymmärrä, miksi keskeyttäminen ei voisi osoittautua hyödylliseksi tai jopa tarpeelliseksi silloin, kun komission päätös ei ole vielä lopullinen, tämä rakenne kuitenkin korostaa, ettei keskeyttäminen ole tällaisessa tapauksessa automaattista.

65. Direktiivissä 2014/104 ei myöskään kielletä kansallista tuomioistuinta jatkamasta asian käsittelyä, jos samaa rikkomista koskeva menettely on vireillä komissiossa. Unionin kilpailulainsäädännön yksityisoikeudellista ja julkisoikeudellista täytäntöönpanoa koskevat menettelyt ovat nimittäin toisiaan täydentäviä ja niitä voidaan lähtökohtaisesti soveltaa samanaikaisesti. [25] Näin on oltava myös silloin, kun menettely komissiossa on päättynyt, mutta unionin tuomioistuimissa on vireillä komission päätöstä koskeva tuomioistuinvalvontamenettely.

66. Kuten komissio väittää, yleinen velvollisuus keskeyttää kansallinen oikeudenkäynti olisi yrityksille, joiden komissio on todennut rikkoneen unionin kilpailusääntöjä, ongelmallinen kannustin nostamaan kanteen päätöksestä ja valittamaan unionin yleisen tuomioistuimen tuomiosta pelkästään siitä syystä, että korjaavan oikeudenkäynnin toteuttaminen viivästyy.

67. Arvioidessaan, onko tarpeen tai asianmukaista keskeyttää vahingonkorvausvaatimuksen käsittely komission sellaisen päätöksen johdosta, joka ei ole vielä lopullinen, kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon yhtäältä prosessiekonomia ja unionin toimielinten kanssa tehtävän vilpittömän yhteistyön velvoitteensa, jotka voivat tilanteen mukaan puoltaa asian käsittelyn lykkäämistä.

[23] Ks. tältä osin tuomio 28.3.2019 Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, 52 kohta).

[24] Ks. vastaavasti tuomio 12.1.2023, RegioJet (C-57/21, EU:C:2023:6, 64 kohta); asetuksen N:o 1/2003 16 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa: ”1. Kun kansalliset tuomioistuimet antavat ratkaisuja [SEUT 101] tai [SEUT 102] artiklan nojalla sopimuksista, päätöksistä tai menettelytavoista, joista komissio on jo tehnyt päätöksen, ne eivät voi tehdä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa komission tekemän päätöksen kanssa. Niiden on myös vältettävä tekemästä päätöksiä, jotka olisivat ristiriidassa päätöksen kanssa, jota komissio harkitsee jo käynnistämässään menettelyssä. Kansallinen tuomioistuin voi *tässä tarkoituksessa* arvioida, onko sen käsittely keskeytettävä. Tämä velvoite ei vaikuta [SEUT 267] artiklan mukaisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin.” (korostus tässä.)

[25] Ks. tuomio 12.1.2023, RegioJet (C-57/21, EU:C:2023:6, 65 ja 66 kohta) ja julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus RegioJet (C-57/21, EU:C:2022:363, 45 ja 46 kohta).

68. Toisaalta on otettava huomioon sekä kantajan oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin että vastaajan oikeus oikeusvarmuuteen, jotka voivat puoltaa tarvetta ratkaista kansallinen riita-asia kohtuullisen ajan kuluessa.[26] Tässä yhteydessä on otettava huomioon riski siitä, että ehdoton vanhentumisaika voi päättyä lykkäyksen aikana, sekä riidanalaista päätöstä koskevan tuomioistuinvalvontamenettelyn vaihe unionin tuomioistuimessa eli se, voidaanko tässä menettelyssä odottaa lopullista päätöstä piakkoin, ja kansallisen tuomioistuimen oma arvio komission päätöksen pätevyydestä. Jos tästä on epäselvyyttä, kansallisen tuomioistuimen on esitettävä ennakkoratkaisukysymys unionin tuomioistuimelle.[27]

69. Toinen näkökohta, joka voidaan ottaa huomioon arvioitaessa lykkäyksen tarkoituksenmukaisuutta, on se, onko kansallisessa lainsäädännössä säädetty ylimääräisestä muutoksenhakukeinosta, joka mahdollistaa tarvittaessa vahingonkorvausta koskevassa menettelyssä tehdyn päätöksen uudelleentarkastelun tai purkamisen. Unionin oikeus ei näytä yleensä edellyttävän tällaisen ylimääräisen muutoksenhakukeinon käyttöönottoa,[28] mutta nyt käsiteltävässä tapauksessa sellainen on kansallisen tuomioistuimen toimittamien tietojen mukaan olemassa Tšekin lainsäädännössä.

70. Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että vaikka komission päätös, jolla todetaan rikkominen, kuten päätös C(2017) 4444 final, ei ole vielä lopullinen, sillä on sitova vaikutus pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen vahingonkorvauskanteen yhteydessä. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin voi siis tukeutua tähän päätökseen todetakseen sen rikkomisen olemassaolon ja keston, jonka väitetään aiheuttaneen riidanalaisen vahingon. Tämä ei kuitenkaan rajoita kyseisen tuomioistuimen toimivaltaa lykätä sen käsiteltävänä olevaa asiaa, jos se katsoo tämän olevan asianmukaista käsiteltävän asian olosuhteet huomioon ottaen.

B Ensimmäinen ja toinen ennakkoratkaisukysymys: Tuomion Volvo toteamusten seuraukset käsiteltävänä olevaan asiaan

71. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisessä ja toisessa ennakkoratkaisukysymyksessään, missä määrin direktiivin 2014/104 10 artiklaa, joka koskee vanhentumisaikoja, voidaan soveltaa pääasiassa kyseessä olevaan riita-asiaan. Vastaus näihin kysymyksiin perustuu unionin tuomioistuimen tuomiossa Volvo esittämiin toteamuksiin. Vaikka ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin on peruuttanut nämä kysymykset, hyödyllisen vastauksen antamiseksi sille on täsmennettävä, mitä vaikutuksia tällä tuomiolla on nyt käsiteltävään asiaan.

72. Direktiivin 2014/104 22 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallisia säädöksiä, jotka on annettu tämän direktiivin aineellisten säännösten noudattamiseksi, ei sovelleta taannehtivasti.

73. Tuomion Volvo mukaan direktiivin 2014/104 10 artikla on kyseisen direktiivin 22 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu aineellinen säännös.[29]

[26] Ks. vastaavasti tuomio 10.2.2022, Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Vanhentumisaika) (C-219/20, EU:C:2022:89, 45 kohta). Ks. soveltuvin osin myös julkiasiamies Ćapetan esittämä ratkaisuehdotus DB Station & Service (C-721/20, EU:C:2022:288, 88 kohta).

[27] Ks. erityisesti tuomio 22.10.1987, Foto-Frost (314/85, EU:C:1987:452, 12–20 kohta). Ks. myös komission päätöksen pätevyyttä tai tulkintaa koskevien epäselvyyksien osalta tuomio 1.8.2022, Daimler (Kartellit – Talousjätteen keräämiseen käytettävät kuorma-autot) (C-588/20, EU:C:2022:607, 27–36 kohta) ja tuomio 25.2.2021, VodafoneZiggo Group v. komissio (C-689/19 P, EU:C:2021:142, 144 kohta).

[28] Ks. vastaavasti tuomio 6.10.2015, Târşia (C-69/14, EU:C:2015:662, 28, 29 ja 38–41 kohta).

[29] Tuomion Volvo 43–47 kohta.

74. Mainitun direktiivin 10 artiklan ajallisen sovellettavuuden määrittämiseksi on siten tarkastettava, oliko pääasiassa kyseessä oleva tilanne täysin toteutunut ennen saman direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä vai jatkuivatko sen vaikutukset kyseisen määräajan päättymisen jälkeen. [30]

75. Tätä varten on selvitettävä, oliko pääasiassa kyseessä olevaan tilanteeseen sovellettava vanhentumisaika päättynyt direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisajankohtana eli 27.12.2016, mikä edellyttää määrittämään sen ajankohdan, josta kyseinen vanhentumisaika on alkanut kulua. [31]

76. Nyt käsiteltävässä asiassa Heureka vaatii korvausta vahingosta, jonka se väittää kärsineensä siitä, että päätöksen C(2017) 4444 final mukaan Google on käyttänyt väärin määräävää markkina-asemaansa helmikuun 2013 ja 27.6.2017 välisenä aikana.

77. Näissä olosuhteissa on erotettava toisistaan direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisen jälkeen tapahtuneen rikkomisen osan ajanjakso (jäljempänä 1 kohta) ja ennen tämän määräajan päättymistä tapahtuneen rikkomisen osan ajanjakso (jäljempänä 2 kohta).

1. Direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisen jälkeen tapahtuneen rikkomisen osan ajanjakso

78. Se osa rikkomisesta, joka tapahtui direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisen jälkeen eli 27.12.2016 ja 27.6.2017 välisenä aikana, kuuluu kyseisen direktiivin 10 artiklan ajalliseen soveltamisalaan.

79. Lisäksi kansallisen tuomioistuimen on täytäntöönpanolle varatun määräajan päätyttyä tulkittava kansallista oikeutta mahdollisuuksien mukaan unionin oikeuden mukaisesti tulkitsematta näitä kansallisia säännöksiä kuitenkaan contra legem. [32]

80. Tältä osin ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen selitysten mukaan Tšekin ylimmän yleisen tuomioistuimen oikeuskäytännössä tulkitaan ”tietoisuutta vahingosta”, jota siviililaissa edellytetään vanhentumisajan alkamisajankohdan määrittämiseksi, siten, että subjektiivisen vanhentumisajan alkamisajankohdan määrittämisen kannalta merkitykselliseksi katsotaan tietoisuus jatketun kilpailulainsäädännön rikkomisen aiheuttamasta osittaisestakin vahingosta.

81. Unionin oikeuden mukaisen tulkinnan velvollisuus edellyttää kansallisilta tuomioistuimilta kuitenkin sitä, että ne tarvittaessa muuttavat vakiintunutta oikeuskäytäntöä, jos se perustuu sellaiseen kansallisen oikeuden tulkintaan, joka ei sovi yhteen unionin oikeuden tavoitteiden kanssa. Niinpä kansallinen tuomioistuin ei voi katsoa pätevästi, että sen on mahdoton tulkita kansallista säännöstä unionin oikeuden mukaisesti vain sen takia, että sille on tulkittaessa vakiintuneesti annettu merkitys, joka ei sovi yhteen unionin oikeuden kanssa. [33]

30 Tuomion Volvo 48 kohta.

31 Tuomion Volvo 49 kohta.

32 Tuomion Volvo 52 kohta.

33 Ks. tuomio 3.6.2021, Instituto Madrileño de Investigación y Desarrollo Rural, Agrario y Alimentario (C-726/19, EU:C:2021:439, 86 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

82. Jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen suorittamasta tarkastuksesta muuta johdu, näiden kriteerien perusteella ei vaikuta mahdottomalta tulkita kansallista oikeutta unionin oikeuden vaatimusten mukaisesti.

83. Tästä seuraa, että vanhentumisaika ei ole voinut alkaa kulua rikkomisen tämän osan aikana aiheutuneen vahingon osalta ennen kuin direktiivin 2014/104 10 artiklassa säädetyt edellytykset eli erityisesti se, että rikkominen on päättynyt ja että kantaja on saanut tietää rikkomisen välttämättömistä osatekijöistä, täyttyvät.

84. Tuomiossa Volvo todetaan, että vaikkei voida pitää mahdottomana, että vahingonkorvauskanteen nostamisen kannalta välttämättömät seikat voivat jopa kartelliasiassa olla vahinkoa kärsineen henkilön tiedossa ennen kuin komission päätöstä koskeva tiivistelmä julkaistaan Euroopan unionin virallisessa lehdessä, vahinkoa kärsineen henkilön voidaan perustellusti katsoa saaneen tietoonsa kanteensa nostamisen kannalta välttämättömät seikat kyseisestä julkaisuhetkestä alkaen, jollei toisin ole osoitettu. [34]

85. Google kuitenkin väittää käsiteltävässä asiassa, että Heureka oli tietoinen rikkomisen välttämättömistä osatekijöistä jo ennen kuin tiivistelmä päätöksestä C(2017) 4444 final julkaistiin virallisessa lehdessä 12.1.2018. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on selvittää, onko asia näin. Tässäkään tapauksessa vanhentumisaika ei ole voinut alkaa kulua ennen sen rikkomisen päättymistä, joka tapahtui direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisen eli 27.12.2016 jälkeen. Päätöksen C(2017) 4444 final mukaan tämä päättymispäivä oli 27.6.2017. Mikään ei kuitenkaan estä kansallista tuomioistuinta toteamasta tarvittaessa, että rikkominen on kestänyt pidempään kuin päätöksessä C(2017) 4444 final todettu rikkominen, jos se on asianmukaisesti osoitettu. [35]

86. Tässä yhteydessä on hyödyllistä selventää, ettei ole epäilystäkään siitä, että jos yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu rikkominen kestää tietyn ajan, direktiivin 2014/104 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu hetki, jolloin ”rikkominen on päättynyt”, voi olla ainoastaan hetki, jolloin tällainen rikkominen kokonaisuudessaan päättyy.

87. Tätä seikkaa ei tosin ole nimenomaisesti täsmennetty kyseisessä säännöksessä, toisin kuin komission alkuperäisessä ehdotuksessa, kuten kansallinen tuomioistuin huomauttaa. [36]

88. Tämä muutos näyttää kuitenkin vastaavan sanamuodon yksinkertaistamista sen sijaan, että sillä haluttaisiin muuttaa merkitystä. Yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatketun rikkomisen yhteydessä rikkomisen ”päättymisen” ajankohta voi olla vain se hetki, jolloin rikkominen kokonaisuudessaan päättyy. Muussa tapauksessa olisi asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 2 kohdan tavoin pitänyt viitata ajankohtaan, jolloin rikkominen ”tapahtui”; kyseisessä kohdassa säädetään, että ”vanhentumisaika alkaa kulua päivästä, jona rikkominen tapahtui”, lukuun ottamatta ”jatkettua tai uusittua rikkomista, [jonka] osalta aika alkaa – – kulua vasta siitä päivästä, jona rikkominen lakkaa”.

[34] Tuomion Volvo 64–71 kohta.

[35] Heurekan mukaan Google lopetti kyseessä olevan moititun toiminnan vasta 27.9.2017. Tämä väite perustuu erityisesti siihen, että komissio totesi päätöksen C(2017) 4444 final 1 artiklan toisessa kohdassa, että rikkominen jatkui edelleen päätöksen tekohetkellä, vaikka 3 artiklassa se velvoitti Googlen lopettamaan rikkomisen viimeistään 90 päivän kuluessa päätöksen tiedoksiantamisesta. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on tarkistaa tämä väite ja ottaa tarvittaessa huomioon päätöksen C(2017) 4444 final tosiasiallinen tiedoksiantopäivä 30.6.2017 (Googlen kyseisestä päätöksestä tekemässään valituksessa esittämien väitteiden mukaan) ja määritellä täsmällinen päivämäärä, jolloin rikkominen päättyi.

[36] Ks. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 11.6.2013 annetun ehdotuksen 10 artiklan 3 kohta, COM(2013) 404 final.

89. Lisäksi direktiivin 2014/104 2 artiklan 1 alakohdan mukaan ”kilpailuoikeuden rikkomisella” tarkoitetaan ”SEUT 101 tai 102 artiklan taikka kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista”, mikä puoltaa sitä, että direktiivin soveltamiseksi rikkomisen käsitettä tulkitaan mainittuja artikloja koskevan oikeuskäytännön perusteella. Tämän oikeuskäytännön mukaan on niin, että jos eri toimenpiteet tai jatkuva toiminta kuuluvat kokonaissuunnitelmaan, koska niiden yhtenäisenä tavoitteena on kilpailun vääristäminen, kyse on yhtenä kokonaisuutena pidettävästä jatketusta rikkomisesta [37] (tai tapauksen mukaan yhtenä kokonaisuutena pidettävästä uusitusta rikkomisesta [38]). Komissio voi siis jatketun rikkomisen käsitteen perusteella määrätä sakkoa koko sen huomioon otetun ajanjakson osalta, jolloin kilpailusääntöjä on rikottu, ja määrittää ajankohdan, josta vanhentumisaika alkaa kulua, eli ajankohdan, jolloin jatkettu rikkominen päättyi. [39]

90. Käsiteltävänä olevassa asiassa päätöksestä C(2017) 4444 final ilmenee, että rikkominen alkoi Tšekissä helmikuussa 2013 ja jatkui kyseisen päätöksen antamishetkellä (edellä 21 kohta). Komissio ei tosin nimenomaisesti luonnehtinut tätä rikkomista edellä mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetuksi ”yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi rikkomiseksi”. Tämä johtuu epäilemättä siitä, että tätä käsitettä käytetään ennen kaikkea osoittamaan, että SEUT 101 artiklan rikkomisessa on kyse yhtenä kokonaisuutena pidettävästä ja jatketusta rikkomisesta, johon useat yritykset ovat syyllistyneet ja jolla on useita osia.

91. Nyt esillä olevassa asiassa näyttää kuitenkin selvältä – ilman tarvetta viitata nimenomaisesti tähän käsitteeseen – että SEUT 102 artiklan rikkominen, johon syyllistyi yksi ainoa yritys, koostui jatketusta toiminnasta, jolla pyrittiin yhteen ainoaan taloudelliseen tavoitteeseen ja tarkoitukseen, nimittäin Googlen oman tuotevertailuvälineen sijoittamiseen ja esittämiseen sen yleisillä tulossivuilla suotuisammalla tavalla tähän tuotevertailuvälineeseen kohdistuvan liikenteen lisäämiseksi kilpailevien tuotevertailuvälineiden kustannuksella. [40] Rikkomisen päättyminen voi näin ollen olla vain se hetki, jolloin tämä jatkuva toiminta kokonaisuutena päättyi.

92. Lyhyesti sanottuna direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymisen eli 27.12.2016 jälkeen alkaneen ajanjakson osalta vanhentumisaika ei ole voinut alkaa kulua ennen komission toteamaa rikkomisen päättymistä eli 27.6.2017, ellei ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katso, että rikkominen päättyi myöhemmin.

2. Ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä tapahtuneen rikkomisen osan kesto

93. Sitä vastoin ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä tapahtuneen rikkomisen osan ajanjaksosta eli helmikuun 2013 ja 27.12.2016 välisestä ajanjaksosta on todettava, että vanhentumisajan alkamisajankohta riippuu kansallisen oikeuden säännöistä. [41]

[37] Tuomio 8.7.1999, komissio v. Anic Partecipazioni (C-49/92 P, EU:C:1999:356, 81 kohta); tuomio 7.1.2004, Aalborg Portland ym. v. komissio (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, EU:C:2004:6, 258 kohta) ja tuomio 6.12.2012, komissio v. Verhuizingen Coppens (C-441/11 P, EU:C:2012:778, 41 kohta).

[38] Tuomio 17.5.2013, Trelleborg Industrie ja Trelleborg v. komissio (T-147/09 ja T-148/09, EU:T:2013:259, 88 kohta) ja tuomio 16.6.2015, FSL ym. v. komissio (T-655/11, EU:T:2015:383, 484 ja 498 kohta).

[39] Tuomio 17.5.2013, Trelleborg Industrie ja Trelleborg v. komissio (T-147/09 ja T-148/09, EU:T:2013:259, 62 kohta).

[40] Ks. tuomio 10.11.2021, Google ja Alphabet v. komissio (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763, 68 ja 69 kohta).

[41] Ks. vastaavasti tuomion Volvo 50 kohta.

94. Kuten muun muassa edellä 42 ja 43 kohdassa on todettu, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen antamien tietojen mukaan ennen direktiivin 2014/104 saattamista osaksi kansallista lainsäädäntöä Tšekin siviililaissa säädetty kolmen vuoden vanhentumisaika alkoi kulua heti, kun vahingon kärsinyt osapuoli sai tietää vahingosta ja sen aiheuttajasta, ilman että kansallisen oikeuskäytännön mukaan olisi ollut tarpeen odottaa, että nyt käsiteltävässä olevassa asiassa kyseessä olevan kaltainen rikkominen päättyy. Tällaisesta rikkomisesta aiheutuneen vahingon katsottiin olevan jaettavissa, ja eri vanhentumisajat alkoivat näin ollen kulua asteittain. Kyseisen oikeuskäytännön mukaan Heurekan oikeus vahingonkorvaukseen olisi vanhentunut osittain jo ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä.

95. Sen määrittämiseksi, voidaanko näitä kansallisia säännöksiä soveltaa sellaisenaan siihen osaan Heurekan vaatimasta vahingosta, joka vastaa ajanjaksoa ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä, on kuitenkin tutkittava, onko tämä oikeustila unionin oikeuden mukainen. Jo ennen direktiiviä 2014/104 SEUT 102 artiklasta, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, seurasi suoraan, että säännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaamaan unionin oikeuteen perustuvat yksityisten oikeudet, eivät saa olla sellaisia, että näiden oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa.[42] Näin ollen on selvitettävä, eikö myöskään ennen direktiivin 2014/104 voimaantuloa kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyvän vahingonkorvauskanteen nostamisen vanhentumisajan pitänyt näiden sääntöjen nojalla alkaa kulua ennen tällaisen rikkomisen päättymistä.

C Kolmas ja neljäs ennakkoratkaisukysymys: Direktiiviä edeltävää vanhentumisjärjestelmää koskevat unionin oikeudesta johtuvat vaatimukset

96. Kysymys siitä, mitkä ovat unionin oikeudesta johtuvat vaatimukset, jotka koskevat erityisesti vanhentumisajan alkamista ennen direktiivin 2014/104 antamista, vastaa asiasisällöltään kolmatta ennakkoratkaisukysymystä ja neljännen ennakkoratkaisukysymyksen i kohtaa (jäljempänä 1 kohta). Neljännen ennakkoratkaisukysymyksen muut kohdat (jäljempänä 2 ja 3 kohta) ovat merkityksellisiä ainoastaan siinä tapauksessa, että tämän kysymyksen tarkastelusta ilmenee, että direktiiviä edeltävässä unionin oikeudessa ei aseteta rikkomisen päättymistä vanhentumisajan alkamisen edellytykseksi.

1. Voiko vanhentumisaika alkaa kulua ennen rikkomisen päättymistä? (kolmas kysymys ja neljännen kysymyksen i kohta)

97. Unionin tuomioistuin on tuomion Volvo 50 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa, erityisesti 56 ja 61 kohdassa, todennut direktiiviä edeltävän kansallisen oikeuden soveltamisalaan kuuluvan tilanteen osalta, että kyseisessä kansallisessa oikeudessa säädetyt vanhentumisajat eivät voi alkaa kulua ennen kuin rikkominen on päättynyt.

98. Vastaavasti tuomion Manfredi ym.[43] 78 ja 79 kohdassa todettiin, että sellainen kansallinen sääntö, jonka nojalla vahingonkorvauskanteen esittämistä koskeva vanhentumisaika alkaa kulua siitä päivästä, jona yhteistoimintajärjestely tai yhdenmukaistettu menettely otettiin käyttöön, voi tehdä sen oikeuden käyttämisen, joka koskee vahingonkorvauksen vaatimista tämän yhteistoimintajärjestelyn tai menettelyn aiheuttaman vahingon johdosta, käytännössä

[42] Ks. vastaavasti 28.3.2019 annettu tuomio Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, 42 ja 43 kohta) ja tuomion Volvo 50 kohta.

[43] Tuomio 13.7.2006 (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461).

mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, erityisesti jos tässä kansallisessa säännössä säädetään myös lyhyestä vanhentumisajasta, jota ei voida keskeyttää. Mainitun tuomion mukaan tällaisessa tilanteessa ei voida sulkea pois sitä, että niissä tapauksissa, joissa on kysymyksessä jatkuva tai toistuva sääntöjen rikkominen, vanhentumisaika on kulunut loppuun jopa ennen rikkomisen päättymistä, jolloin kaikkien niiden henkilöiden, joille on aiheutunut vahinkoa vanhentumisajan päättymisen jälkeen, on mahdotonta nostaa kannetta.

99. Google ja komissio ovat kuitenkin sitä mieltä, että näitä lausuntoja ei voida soveltaa tässä asiassa. Toisin kuin tuomiossa Manfredi ym., nyt käsiteltävässä asiassa vanhentumisaika, edes jokainen jaettavissa oleva vanhentumisaika, ei siis ole voinut alkaa kulua ennen kuin asiaankuuluvat tiedot on saatu. Näin ollen ei ole vaaraa siitä, että määräaika päättyy ennen kuin vahinkoa kärsinyt voi vaatia korvausta.

100. Lisäksi Volvo-asiassa kyseessä oleva rikkominen oli väitetysti salainen kartelli, josta kantaja tässä asiassa sai joka tapauksessa tietää vasta rikkomisen päätyttyä. Edellytyksellä, jonka mukaan rikkomisen on täytynyt päättyä, jotta vanhentumisaika voisi alkaa kulua, ei näin ollen ollut todellista merkitystä kyseisen asian ratkaisemisen kannalta.

101. Nyt käsiteltävässä asiassa rikkominen sitä vastoin oli Googlen ja komission mukaan julkista toimintaa, jonka tekijä oli tiedossa. Lisäksi vanhentumisaika ei ole alkanut kulua ennen kuin vahinkoa kärsinyt on saanut tiedon näistä seikoista, ja vanhentumisaika on ollut riittävän pitkä. Näin ollen ei näytä siltä, että korvausoikeuden käyttämisen kannalta olisi olennaista, että vanhentumisajan alkamisajankohdan edellytyksenä olisi myös rikkomisen päättyminen. Vahinkoa kärsineen olisi täysin mahdollista mukauttaa korvausvaatimustensa määrää ajan kuluessa ja vahinkojen lisääntymisen myötä.

102. Mainittujen osapuolten mukaan unionin tuomioistuimen asiassa Cogeco Communications [44] esittämien toteamusten mukaisesti olisi asianmukaista tarkastella vanhentumisjärjestelmää kokonaisuudessaan sen määrittämiseksi, tekevätkö sen eri osatekijät kokonaisuutena arvioituna korvausoikeuden käyttämisen tosiasiallisesti mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi. Näin ei kuitenkaan ole käsiteltävässä asiassa.

103. Mainitut osapuolet esittävät lopuksi, että ennen direktiivin 2014/104 saattamista osaksi kansallista oikeusjärjestystä mikään jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmistä ei ole asettanut kilpailulainsäädännön rikkomisen vanhentumisajan alkamisajankohdan edellytykseksi sitä, että rikkominen on päättynyt. Direktiivillä luotiin tältä osin täysin uusi oikeudellinen todellisuus, jonka vaatimuksia ei voida rinnastaa aiemmin voimassa olleisiin tehokkuusperiaatteen vaatimuksiin. Tällaisen edellytyksen asettaminen ennen direktiivin täytäntöönpanoa saattaisi johtaa siihen, että direktiivillä olisi välitön horisontaalinen oikeusvaikutus yksityisten välillä, mikä olisi vastoin vakiintunutta oikeuskäytäntöä. [45]

104. Näitä perusteluja ei kuitenkaan mielestäni voida hyväksyä.

[44] Tuomio 28.3.2019 (C-637/17, EU:C:2019:263, 45 kohta); ks. myös ratkaisuehdotukseni Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, 81 kohta).

[45] Tuomio 14.7.1994, Faccini Dori (C-91/92, EU:C:1994:292, 19–30 kohta).

105. Niinpä on varmasti mahdollista, että jäsenvaltioiden siviilioikeudessa tunnetaan jatkettu rikkominen, joka tapahtuu ja vanhentuu asteittain ajan myötä. Samoin unionin sopimussuhteen ulkopuolinen vastuu vanhentuu vähitellen, kun vahinko on jatkuva. [46]

106. Pääasiassa kyseessä olevan kaltainen kilpailulainsäädännön rikkomiseen perustuva vahingonkorvauskanne eroaa kuitenkin rakenteellisesti perinteisestä sopimussuhteen ulkopuolista vastuuta koskevasta siviilikanteesta.

107. Mainittu kanne pohjautuu ensinnäkin SEUT 101 ja SEUT 102 artiklan mukaiseen täysimääräiseen tehokkuuteen perustuvaan oikeuteen, jolla voidaan korjata paitsi suoraa vahinkoa, jonka kyseessä olevalle henkilölle on väitetty aiheutuneen, myös markkinoiden rakenteeseen ja toimintaan kohdistuvia välillisiä vahinkoja, kun markkinat eivät ole päässeet täysimääräiseen taloudelliseen tehokkuuteen erityisesti kyseessä olevien kuluttajien eduksi. [47] Unionin kilpailusääntöjen rikkomisesta johtuvat vahingonkorvauskanteet muodostavat erottamattoman osan kyseisten sääntöjen täytäntöönpanojärjestelmää. [48] Vedotessaan oikeuteensa saada korvausta vahinkoa kärsinyt henkilö myötävaikuttaa unionin tavoitteiden toteuttamiseen ja siitä tulee siten unionin etujen ”puolustaja” tai ”täytäntöönpanija”. [49]

108. Kun tällainen kilpailuoikeuden yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa (private enforcement) koskeva toimi perustuu SEUT 101 tai SEUT 102 artiklan rikkomiseen, rikkomisen käsitteellä, joka on unionin oikeuden itsenäinen käsite, voi olla eri ulottuvuus ainoastaan siinä asiayhteydessä, jossa viranomaiset panevat täytäntöön unionin kilpailusääntöjä (public enforcement). [50] Näin ollen rikkominen, johon vahingonkorvauskanne perustuu, määräytyy unionin oikeuden mukaan.

109. Vahingonkorvauskanteiden nostaminen unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta edellyttää näet lähtökohtaisesti monitahoista tosiseikkojen ja taloudellisten seikkojen analysointia. [51] Lisäksi tilanteelle on lähtökohtaisesti ominaista tietojen epäsymmetria, josta aiheutuu haittaa vahinkoa kärsineelle henkilölle. [52] Näin ollen kansallinen säännöstö, jossa vahvistetaan ajankohta, josta vanhentumisaika alkaa kulua, vanhentumisajan pituus sekä tarkemmat säännöt vanhentumisajan keskeytymisestä tai katkaisemisesta, on mukautettava kilpailuoikeuden erityispiirteisiin. [53]

110. Tältä osin on varmasti olemassa kilpailulainsäädännön rikkomisia, jotka voidaan toteuttaa välittömästi yhdellä ainoalla teolla, kuten boikottikehotuksella tai määräävässä asemassa olevan yrityksen harjoittamalla yksittäisellä sopimussyrjinnällä.

[46] Ks. tuomio 19.4.2007, Holcim (Deutschland) v. komissio (C-282/05 P, EU:C:2007:226, 35 kohta); ks. myös tuomio 21.4.2005, Holcim (Deutschland) v. komissio (T-28/03, EU:T:2005:139, 69 ja 70 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 20.1.2021, Folschette ym. v. komissio (T-884/19, ei julkaistu, EU:T:2021:27, 25 kohta).

[47] Ks. vastaavasti tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 26 kohta) ja tuomio 16.2.2023, Tráficos Manuel Ferrer (C-312/21, EU:C:2023:99, 42 kohta).

[48] Tuomio 6.10.2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800, 37 kohta).

[49] Ks. tältä osin jo ratkaisuehdotukseni Tráficos Manuel Ferrer (C-312/21, EU:C:2022:712, 57 kohta).

[50] Ks. soveltuvin osin tuomio 14.3.2019, Skanska Industrial Solutions ym. (C-724/17, EU:C:2019:204, 47 kohta) ja tuomio 6.10.2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800, 38 kohta).

[51] Tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, 46 kohta); tuomion Volvo 54 kohta ja tuomio 20.4.2023, Repsol Comercial de Productos Petrolíferos (C-25/21, EU:C:2023:298, 60 kohta).

[52] Tuomion Volvo 55 kohta ja tuomio 16.2.2023, Tráficos Manuel Ferrer (C-312/21, EU:C:2023:99, 43 kohta).

[53] Tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, 47 kohta); tuomion Volvo 53 kohta ja tuomio 20.4.2023, Repsol Comercial de Productos Petrolíferos (C-25/21, EU:C:2023:298, 60 kohta).

111. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin perustellusti korostaa, tässä asiassa kyseessä olevan kaltainen määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on vain sellaista käyttäytymistä kokonaisuutena, joka laajuutensa, kestonsa, voimakkuutensa ja toteutustapansa vuoksi on johtanut tai on voinut johtaa kilpailun edellytysten huomattavaan vääristymiseen tai kilpailunvastaiseen vaikutukseen.

112. Kuten SEUT 101 artiklan monitahoisen ja jatketun rikkomisen osalta, olisi siis keinotekoista pyrkiä ”jakamaan” rikkomista ja vanhentumisaikaa tällaisessa SEUT 102 artiklan rikkomisessa, joka, kuten edellä 90 ja 91 kohdassa todettiin, täyttää yhtä lailla yhtenä kokonaisuutena pidettävän kilpailuoikeuden jatkuvan rikkomisen kriteerit.

113. Samoin on olennaisen tärkeää, ettei vanhentumisaika pääse kulumaan loppuun ennen kuin rikkominen on päättynyt, jotta voidaan suojella vahinkoa kärsineiden henkilöiden oikeutta saada täysi korvaus aiheutuneesta vahingosta, kuten direktiiviä edeltävässä oikeuskäytännössä edellytetään. [54]

114. Kuten Heureka väittää nyt käsiteltävässä asiassa, erityisesti digitaalisella alalla rikkominen voi vaikuttaa useilla tasoilla (elinkeinonharjoittajat, mainostajat, käyttäjät) ja muuttaa markkinoiden rakennetta. Rikkomista tällä alalla ja siitä aiheutunutta vahinkoa on kuitenkin hyvin vaikea todeta ennen rikkomisen päättymistä, ja vaatimus kanteen nostamisesta ja sen asteittaisesta mukauttamisesta korottamalla vahingonkorvausvaatimusta tekee tämän vuoksi täysimääräistä korvausta koskevan oikeuden käyttämisen suhteettoman vaikeaksi tai käytännössä mahdottomaksi.

115. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee lisäksi, että jo ennen direktiiviä annetussa unionin oikeudessa edellytettiin, että vanhentumisaika ei saa alkaa kulua ennen kuin vahinkoa kärsineen tiedossa ovat hänen kanteensa nostamisen kannalta välttämättömät seikat, joihin kuuluvat erityisesti kilpailuoikeuden rikkominen ja vahingon aiheutuminen. [55] On kuitenkin hyvin vaikea olettaa, että tällainen tieto on olemassa ennen monitahoisen kilpailulainsäädännön rikkomisen päättymistä.

116. Näin ollen se, että vahinkoa kärsinyttä henkilöä vastaan vedotaan vanhentumisaikaan pelkästään sen perusteella, että tämä on väitetysti tietoinen rikkomisesta, aiheuttaa oikeudellista epävarmuutta. Toisaalta edellytys, joka koskee sekä tietoa rikkomisesta että rikkomisen päättymistä, mahdollistaa vanhentumisajan alkamisajankohdan täsmällisen ja luotettavan määrittelyn erityisesti silloin, kun on kyse kilpailuviranomaisen päätöksen jälkeen nostetusta kanteesta, mikä on sekä vahinkoa kärsineen että rikkomiseen syyllistyneen edun mukaista.

117. Toisaalta olisi kyynistä soveltaa vanhentumisaikaa vahingon kärsinyttä henkilöä vastaan, kun rikkominen vielä jatkuu. Lisäksi riski siitä, että vahinkoa kärsinyttä vastaan vedotaan ennenaikaisesti sen tietoisuuteen kilpailusääntöjen rikkomisesta, saattaa jopa saada tämän olemaan kantelematta rikkomisesta komissiolle tai kilpailuviranomaiselle ja siten heikentää kilpailulainsäädännön tehokasta täytäntöönpanoa.

118. Lisäksi vaatimus, jonka mukaan rikkomisen on oltava päättynyt ennen vanhentumisajan alkamista, voi myös johtaa siihen, että tekijä lopettaa kyseessä olevan rikkomisen nopeammin, jotta vanhentumisaika alkaisi kulua mahdollisimman pian. Toisaalta järjestelmässä, jossa

[54] 13.7.2006 annettu tuomio Manfredi ym. (C-295/0–C-298/04, EU:C:2006:461, 95 kohta) ja 16.2.2023 annettu tuomio Tráficos Manuel Ferrer (C-312/21, EU:C:2023:99, 35 kohta).

[55] Tuomion Volvo 56–61 kohta.

vanhentumisaika voidaan jakaa useisiin peräkkäisiin vanhentumisaikoihin alkamisajankohdan mukaan, rikkomiseen syyllistynyt voi jatkuvasti joutua korvaamaan rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta vain pienen osan, joka vastaa vanhentumisajan kestoa, mikä ei kannusta tekijää lopettamaan rikkomista.

119. Toisin kuin komissio väitti tämän menettelyn suullisessa käsittelyssä, se, että vanhentumisajan alkamisajankohdan edellytyksenä on, että rikkominen on tiedossa ja että se on päättynyt, ei kannusta vahinkoa kärsinyttä pysymään toimettomana siitä huolimatta, että hän on tietoinen rikkomisesta, ja siten edistämään vahingon toteutumista. Vahingonkorvausta määritettäessä on täysin mahdollista ottaa tarvittaessa huomioon tällainen vilpittömän mielen periaatteen vastainen toimimattomuus. Toisaalta tällaista tekijää ei voida ottaa huomioon vanhentumisajan alkamisajankohtaa määritettäessä.

120. Vanhentumisajan alkamisen osalta rikkomisen päättymistä koskevasta edellytyksestä voidaan poiketa vain hyvin rajoitetusti, erityisesti, jos direktiiviä edeltävässä kansallisessa lainsäädännössä varmistetaan, ettei vanhentumisaika ala kulua ennen tätä rikkomisen päättymistä muiden säännösten perusteella, esimerkiksi soveltamalla vanhentumisajan keskeytymistä tai katkaisemista koskevia sääntöjä siihen päivään saakka, jolloin päätöksestä, jolla rikkominen todetaan, tulee lopullinen. Tällaisessakin tapauksessa kansallisen tuomioistuimen on varmistettava, että asianomaiselle jää riittävästi aikaa valmistella ja nostaa kanne lopullisen päätöksen jälkeen.[56]

121. Siltä osin kuin vahinkoa kärsinyt osapuoli ajaa subjektiivista oikeuttaan saada korvausta, on perusteltua, että hänelle myönnetään subjektiivinen vanhentumisaika, joka ei voi alkaa kulua ennen kuin kanteen nostamisen kannalta olennaiset seikat ovat hänen tiedossaan. Siinä se eroaa objektiivista toimivaltaansa käyttävästä komissiosta, jonka osalta asetuksen N:o 1/2003 25 artiklan 2 kohdan mukaisesti vain objektiivinen vanhentumisaika alkaa kulua siitä päivästä, jona rikkominen on tapahtunut tai loppunut.

122. Sitä rikkomista, johon vahinkoa kärsinyt vetoaa, koskevan todistustaakan osalta hän on asetuksen N:o 1/2003 2 artiklan nojalla kuitenkin samassa asemassa kuin komissio. Näin ollen ei ole perusteltua asettaa tätä henkilöä komissiota epäedullisempaan asemaan siltä osin kuin vanhentumisajan alkamisen kriteerinä on rikkomisen päättyminen. Tämä pätee sitäkin suuremmalla syyllä siksi, että kyseisellä henkilöllä ei ole komission tutkintavaltuuksia ja -välineitä rikkomisen toteamiseksi,[57] vaan hän on käytännössä riippuvainen komission päätöksestä.

123. Näistä seikoista seuraa, että jotta oikeus vahingonkorvaukseen voitaisiin panna tehokkaasti täytäntöön ja jotta vahinkoa kärsineiden henkilöiden kilpailuoikeuden sääntöjen täytäntöönpanon tavoitteet voitaisiin saavuttaa, on tarpeen, että vahingonkorvauskanteen nostamisen vanhentumisaika ei ala kulua ennen tällaisen rikkomisen päättymistä.

124. Toisin kuin komissio ja Google väittävät, tuomioiden Volvo ja Manfredi ym.[58] perustana oleva ratkaisu on siten täysin siirrettävissä tähän tapaukseen. Näin ollen kolmanteen kysymykseen ja neljännen kysymyksen i kohtaan on vastattava, että SEUT 102 artikla, luettuna

[56] Ks. vastaavasti Commission staff working paper accompanying the white paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules, SEC(2008) 404, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008SC0404, 238 kohta.

[57] Ks. viimeksi mainitun seikan osalta tuomion Volvo 55 kohta.

[58] Tuomio 13.7.2006 (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461).

yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, on esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan kilpailunvastaisesta menettelystä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevan oikeuden vanhentumisaika alkaa kulua ennen koko tämän menettelyn päättymistä.

125. Tämä tarkoittaa, että pääasiassa kyseessä olevassa tilanteessa vanhentumisaika ei olisi voinut alkaa kulua ennen rikkomisen päättymistä eli se saattoi alkaa kulua aikaisintaan 27.6.2017 (ks. edellä 85 kohta). Tästä seuraa, että tämä määräaika ei ollut päättynyt ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä, joka oli 27.12.2016. Näin ollen pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä oleva tilanne ei ollut täysin toteutunut ennen saman direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä, vaan sen vaikutukset jatkuivat tämän määräajan päättymisen jälkeen, minkä vuoksi direktiivin 10 artiklaa voidaan soveltaa tähän tilanteeseen (edellä 74 ja 75 kohta).

2. Voiko vanhentumisaika alkaa kulua ennen kuin vahinkoa kärsinyt henkilö on saanut tietää, että menettelyllä rikotaan kilpailusääntöjä? (neljännen kysymyksen ii kohta)

126. Neljännen ennakkoratkaisukysymyksen ii kohdassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, ovatko SEUT 102 artikla ja tehokkuusperiaate esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa vanhentumisajan alkamisajankohtaa ei ole sidottu tietoisuuteen siitä, että kyseessä oleva menettely on kilpailusääntöjen vastainen, kuten nyt direktiivin 2014/104 10 artiklan 2 kohdan a alakohdassa säädetään. Tällä seikalla ei ole merkitystä nyt käsiteltävässä olevassa asiassa, jos sovelletaan kolmanteen kysymykseen ja neljännen kysymyksen i kohtaan antamaani vastausta, jonka mukaan vanhentumisaika ei missään tapauksessa ala kulua ennen kuin rikkominen kokonaisuudessaan on päättynyt. Neljännen kysymyksen ii kohdasta lausun siis vain toissijaisesti.

127. Tehokkuusperiaate edellyttää, että jäsenvaltioiden ja unionin kilpailuoikeuden rikkomisten osalta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavat vanhentumisajat eivät saa alkaa kulua ennen kuin vahinkoa kärsineen henkilön tiedossa ovat tai hänen tiedossaan voidaan kohtuudella olettaa olevan hänen vahingonkorvauskanteensa nostamisen kannalta välttämättömät seikat. Näihin tietoihin kuuluvat kilpailuoikeuden rikkominen, vahingon aiheutuminen, kyseisen vahingon ja kyseisen rikkomisen välinen syy-yhteys sekä tieto tähän rikkomiseen syyllistyneestä. [59]

128. Kuten julkisasiamies Rantos on selittänyt, tässä yhteydessä sen ajankohdan määrittäminen, jolloin vahinkoa kärsinyt henkilö saa tietää kyseessä olevan menettelyn oikeudellisen luokittelun mukaisesta ”rikkomisesta”, aiheuttaa oikeudellista epävarmuutta. Sen vuoksi olisi viisasta olettaa, että komission tai kansallisen kilpailuviranomaisen [60] päätökseen perustuvien seurauskanteiden (eli ns. follow on -kanteiden) yhteydessä voidaan perustellusti katsoa, että jos muuta ei ole osoitettu, tieto kanteen nostamisen kannalta välttämättömistä seikoista on saatu silloin, kun tiivistelmä komission päätöksestä on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä (tai kansallisen kilpailuviranomaisen päätös on julkaistu vastaavasti). [61]

[59] Tuomion Volvo 56–60 kohta.

[60] Ks. tästä määritelmästä julkisasiamies Pitruzzellan ratkaisuehdotus Repsol Comercial de Productos Petrolíferos (C-25/21, EU:C:2022:659, 32–35 kohta).

[61] Ks. vastaavasti tuomionVolvo 71 kohta, julkisasiamies Rantosin ratkaisuehdotus Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2021:884, 122–123 kohta).

129. Itsenäisissä kanteissa (eli stand alone -kanteissa) ilman kilpailuviranomaisen aiemmin tekemää päätöstä [62] tällaista yleistä kiintopistettä tiedonsaannin suhteen ei sitä vastoin ole, ja kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on viime kädessä määritellä pelkästään vastaajan toimittamien tietojen perusteella, milloin vahinkoa kärsinyt henkilö on saanut tiedon ”rikkomisesta”. Tältä osin ei voida vaatia, että tosiseikkojen oikeudellinen luokittelu kilpailuoikeuden rikkomiseksi on kiistatonta, mikä on yleensä vaikeaa ennen kuin tällainen rikkominen on todettu hallinnollisella tai oikeudellisella päätöksellä. Toisaalta pelkkien sellaisten tosiseikkojen tai hajanaisten seikkojen tunteminen, jotka voivat antaa aihetta epäillä kilpailulainsäädännön rikkomista, ei kuitenkaan riitä, jotta voitaisiin vedota siihen, että vahinkoa kärsinyt osapuoli on tietoinen rikkomisen olemassaolosta. On oltava olemassa sellaisten täsmällisten ja yhtäpitävien viitteiden kokonaisuus, joiden perusteella voidaan olettaa, että huolellinen osapuoli ei kohtuudella olisi voinut olla tietämätön siitä, että tosiseikat, joista se oli tai olisi voinut olla tietoinen, merkitsivät kilpailulainsäädännön rikkomista.

130. Tässä yhteydessä on varmasti totta, että huolellisuusvelvollisuuden osalta eron tekeminen yritysten, jotka todennetusti saavat oikeudellista neuvontaa, ja yhtäältä ”ammattimaisen” kuluttajan ja toisaalta ”tavallisen” kuluttajan välillä lisää entisestään oikeudellista epävarmuutta. [63] Vaikuttaa kuitenkin perustellulta, että tuomioistuin ottaa tämän eron huomioon arvioidessaan vahinkoa kärsineen tietoisuutta rikkomisen olemassaolosta ja hänen huolellisuusvelvoitettaan tältä osin. Vaikuttaa myös mahdolliselta ottaa huomioon, että tietyt rikkomiset, kuten suorien kilpailijoiden väliset hintasopimukset, voidaan helpommin luokitella kilpailusääntöjen vastaisiksi kuin muut käyttäytymismuodot, erityisesti sellaiset, jotka tapahtuvat uusilla markkinoilla ja joita kilpailuviranomaiset tuntevat ja analysoivat huonommin.

131. Edellä esitetyn perusteella neljännen ennakkoratkaisukysymyksen ii kohtaan on vastattava, että SEUT 102 artiklan nojalla, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, jäsenvaltioiden ja unionin kilpailuoikeuden rikkomisen osalta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavat vanhentumisajat eivät saa alkaa kulua ennen kuin vahinkoa kärsineen henkilön tiedossa ovat tai hänen tiedossaan voidaan kohtuudella olettaa olevan hänen vahingonkorvauskanteensa nostamisen kannalta välttämättömät seikat. Kun tällainen menettely on seurausta kilpailuviranomaisen päätöksestä ja jos muuta ei ole osoitettu, tämä tieto voidaan kohtuudella olettaa saaduksi, jollei kansallisen tuomioistuimen suorittamasta tarkistuksesta muuta johdu, silloin kun kyseisen päätöksen tiivistelmä on virallisesti julkaistu. Jos tällaista päätöstä ei ole tehty, tietoisuus rikkomisen olemassaolosta voidaan osoittaa vain, jos on olemassa sellainen täsmällisten ja yhtäpitävien viitteiden kokonaisuus, jonka perusteella voidaan olettaa, että huolellinen osapuoli ei kohtuudella olisi voinut olla tietämätön siitä, että tosiseikat, joista se oli tai olisi voinut olla tietoinen, merkitsivät kilpailulainsäädännön rikkomista.

3. Onko vanhentumisaika keskeytettävä komissiossa käytävän menettelyn ja komission päätöksen oikeudellisen muutoksenhaun ajaksi? (neljännen kysymyksen iii ja iv kohta)

132. Neljännen ennakkoratkaisukysymyksensä iii ja iv kohdassa kansallinen tuomioistuin tiedustelee, onko SEUT 102 artikla, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jossa ei katkaista eikä keskeytetä kilpailulainsäädännön

[62] Ks. tästä määritelmästä julkisasiamies Pitruzzellan ratkaisuehdotus Repsol Comercial de Productos Petrolíferos (C-25/21, EU:C:2022:659, 32–35 kohta).

[63] Ks. julkisasiamies Rantosin ratkaisuehdotus Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2021:884, 121 ja 122 kohta).

rikkomista koskevaa vanhentumisaikaa komissiossa vireillä olevan menettelyn ajaksi ja johon ei sisälly myöskään sääntöä, jonka mukaan keskeytyminen saa päättyä aikaisintaan vuosi sen jälkeen, kun kilpailusääntöjen rikkomista koskevasta ratkaisusta on tullut lopullinen.

133. Kuten neljännen kysymyksen ii kohdassa, tämä kysymys ei nouse esiin nyt käsiteltävässä asiassa, jos kolmanteen kysymykseen ja neljännen kysymyksen i kohtaan annettua vastausta sovelletaan. Neljännen kysymyksen iii ja iv kohdasta lausun siis vain toissijaisesti.

134. Sen määrittämiseksi, tekevätkö kansalliset vanhentumisaikoja koskevat säännöt oikeuden täytäntöönpanon käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, on arvioitava kansallista vanhentumisjärjestelmää kokonaisuutena. Tämän järjestelmän yksittäisiä osia ei siis pidä tarkastella toisistaan erillään.[64] Mahdollisuus keskeyttää määräajan kuluminen komissiossa vireillä olevan menettelyn ja sen päätöksen tuomioistuinvalvonnan ajaksi on vain yksi sen osatekijöistä.

135. Kuten komissio väittää, vanhentumisajan keskeytymisen perusteena on se, että kantajalla on oltava mahdollisuus odottaa kilpailuviranomaisen tutkimuksen ja tarvittaessa sen päätöksen tuomioistuinvalvonnan tulosta. Tämän ansiosta kantaja voi arvioida, onko kilpailulainsäädäntöä rikottu, tietää rikkomisen laajuuden ja keston ja nojautua tähän toteamukseen mahdollisessa myöhemmässä vahingonkorvauskanteessa.

136. Asiassa Cogeco Communications unionin tuomioistuin katsoi tämän mukaisesti, että muutoksenhakuoikeuden käyttäminen on tehty käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, jos vanhentumisaika, joka alkaa kulua ennen sellaisten menettelyjen päättymistä, joiden päätteeksi kansallinen kilpailuviranomainen tai muutoksenhakutuomioistuin antaa lopullisen päätöksen, on liian lyhyt näiden menettelyjen kestoaikaan nähden ja jos sen kulumista ei voida keskeyttää eikä katkaista tällaisten menettelyjen aikana, jolloin ei voida sulkea pois sitä, että vanhentumisaika kuluu loppuun jo ennen kyseisten menettelyjen päättymistä, mikä estää vahinkoa kärsinyttä nostamasta kannetta tällaisen päätöksen perusteella.[65]

137. Tästä oikeuskäytännöstä ilmenee, että vahinkoa kärsineen on voitava perustaa kanteensa kilpailuviranomaisen päätökseen, joka koskee kyseessä olevaa unionin kilpailusääntöjen rikkomista. Vanhentumisajan automaattinen keskeytyminen tai katkeaminen kilpailuviranomaisten menettelyn aikana voi olla väline tähän tarkoitukseen. Kansallisissa järjestelmissä näyttää kuitenkin olevan mahdollista käyttää muita keinoja sen varmistamiseksi, että vahinkoa kärsinyt voi perustaa kanteensa päätökseen, jossa rikkominen todetaan.

138. Näin ollen neljännen kysymyksen iii ja iv kohtaan on vastattava, että SEUT 102 artikla, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, ei ole esteenä sellaiselle kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvia vahingonkorvauskanteita koskevalle vanhentumisjärjestelmälle, jossa ei automaattisesti keskeytetä tai katkaista vanhentumisaikaa kilpailuviranomaisen menettelyn tai tällaisen viranomaisen päätökseen kohdistuvan tuomioistuinvalvonnan ajaksi. SEUT 102 artiklan, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, mukaan kansallisen vanhentumisjärjestelmän on kuitenkin mahdollistettava se, että vahinkoa kärsinyt voi perustaa kanteensa kilpailuviranomaisen päätökseen, joka koskee kyseessä olevaa unionin kilpailusääntöjen rikkomista.

[64] Ks. vastaavasti tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, 45–55 kohta); ks. myös ratkaisuehdotukseni Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:32, 81 kohta) ja julkisasiamies Rantosin ratkaisuehdotus Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2021:884, 101 kohta).

[65] Tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, 52 kohta).

VI Ratkaisuehdotus

139. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Městský soud v Prazen esittämään ennakkoratkaisupyyntöön seuraavasti:

1) Tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/104/EU 10 artiklan ajallisen sovellettavuuden määrittämiseksi on tarkastettava, oliko pääasiassa kyseessä oleva tilanne täysin toteutunut ennen saman direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä vai jatkuivatko sen vaikutukset kyseisen määräajan päättymisen jälkeen. Tätä varten on selvitettävä, oliko pääasiassa kyseessä olevaan tilanteeseen sovellettava vanhentumisaika päättynyt direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisajankohtana, mikä edellyttää määrittämään sen ajankohdan, josta kyseinen vanhentumisaika alkoi kulua. Ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymistä vanhentumisajan alkamisajankohta määritetään kansallisen oikeuden mukaisesti.

2) SEUT 102 artikla, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, on esteenä sellaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan jatketusta kilpailunvastaisesta menettelystä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevan oikeuden vanhentumisaika alkaa kulua ennen kuin kyseinen toiminta kokonaisuudessaan lakkaa.

3) SEUT 102 artiklan nojalla, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, jäsenvaltioiden ja unionin kilpailuoikeuden rikkomisen osalta nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin sovellettavat vanhentumisajat eivät saa alkaa kulua ennen kuin vahinkoa kärsineen henkilön tiedossa ovat tai hänen tiedossaan voidaan kohtuudella olettaa olevan hänen vahingonkorvauskanteensa nostamisen kannalta välttämättömät seikat, joihin kuuluu rikkomisen olemassaolo. Kun tällainen kanne on seurausta kilpailuviranomaisen päätöksestä ja jos muuta ei ole osoitettu, tämä tieto voidaan kohtuudella olettaa saaduksi, jollei kansallisen tuomioistuimen suorittamasta tarkistuksesta muuta johdu, silloin kun kyseisen päätöksen tiivistelmä on virallisesti julkaistu. Jos tällaista päätöstä ei ole tehty, tietoisuus rikkomisen olemassaolosta voidaan osoittaa vain, jos on olemassa sellainen täsmällisten ja yhtäpitävien viitteiden kokonaisuus, jonka perusteella voidaan olettaa, että huolellinen osapuoli ei kohtuudella olisi voinut olla tietämätön siitä, että tosiseikat, joista se oli tai olisi voinut olla tietoinen, merkitsivät kilpailulainsäädännön rikkomista.

4) SEUT 102 artikla, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, ei ole esteenä sellaiselle kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvia vahingonkorvauskanteita koskevalle vanhentumisjärjestelmälle, jossa ei automaattisesti keskeytetä tai katkaista vanhentumisaikaa kilpailuviranomaisen menettelyn tai tällaisen viranomaisen päätökseen kohdistuvan tuomioistuinvalvonnan ajaksi. SEUT 102 artiklan, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, mukaan kansallisen vanhentumisjärjestelmän on kuitenkin mahdollistettava se, että vahinkoa kärsinyt voi perustaa kanteensa kilpailuviranomaisen päätökseen, joka koskee kyseessä olevaa unionin kilpailusääntöjen rikkomista.